

A művet a New York-i Columbia Univeristy könyvtárában digitalizálták a Google közreműködésével.

Jelen változatot a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai készítették.

Kérjük a felhasználókat, hogy vegyék figyelembe a Google alábbiakban olvasható közlését.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

GENERAL LIBRARY

MAGYARORSZÁG HÁTRAMARADÁSA

ÜGYÉBEN

FELELET DR. WILDNER IGNÁCZ URNAK

FÉNYES ELEKTŐL.

LIPCSÉBEN, 1844.

OTTÓNÁL.

MAGYARORSZÁG HÁTRAMARADÁSA

ÜGYÉBEN

FELELET DR. WILDNER IGNÁCZ URNAK

FÉNYES ELEKTŐL.

LIPCSÉBEN, 1844.

OTTÓNÁL.

HC
267
A2
W5

54986 T

E l ő s z ó.

Dr. Wildner Ignác úr, ki a' mult országgyűlésen a' magyar Váltójog szerkesztése körül tett érdemei végett, hazafüsitási oklevéllel jutalmaztatott, néhány hónappal ezelőtt, német nyelven egy röpiratot bocsáta közre illy czim alatt: „Ein Haupthinderniss des Fortschrittes in Ungarn“ (Magyarország előmentének egyik fő akadályja). Ebben ő Magyarország előmentének egyik fő akadályául a' statuskincstár ürességét, ennek okaul pedig a' nemesség adómentességet tüzi ki, szerző itt sok jó szépet, igazat mond, helyel közzel legalaptalanabb állításokkal keverve. Magyarország javát boldogságát, becsületét sziven hordozván, lelkes ömledezései közt az olvasó gyakran olly sorokra bukkan; mellyekben a' szerző uj hazája, nemzetünk, 's az egész Ország Europa' szine előtt szégyenpadra állittatik. Majd uj hona alkotmányáhozi hó

*

vonzalmát fejtegetvén, némelly szavai akaratlanul elárulják, hogy ő nem alkotmányos ország szülöttje, mert koronként szabadon választott tisztviselőkben nem tesz fel annyi jó szándékot, hogy azok hivataljaiknak komolyan megfelelni akarjanak vagy tudjanak *) Szép kis bók, egész municipalis szerkezetünknek, 's szabadon választott megyei tisztviselőinknek! Wildner úrnak ilyen 's hasonnemű fonákságaira némelly magyar hírlapok feleltek ugyan hol gunyosan, hol komolyan de leginkább még is foketesárga szemüveges kacsingatásai róvattak meg; ellenben két allítása, mellyekkel bennünket magyarokat egész Europa színe előtt szégyenpadra állita, 's mellynek egyikét még számokkal is igyekezék bebizonyítani, mind eddig czáfolatlanul maradt, mi annival inkább sajnálható, mert már némelly német bölcsek az angeburgi Allgemeine Zeitung ban, Wildner úr piritó vádjaira, mint dönthetlen auctoritásra kezdenek hivatkozni.

Azt állítja t. i. Wildner ur egy helyen, hogy Magyarország határait 's integritását a' franczia Despota ellen az ausztriai nem magyar tartományok őrizték meg, 's a' Magyar Tengerpartot, 's Horvátország egy részét is, melly kis ideig az anyaországtól elszakítatott, az

*) Többek közt Magyarországon az adókezelésről szólván, 24ik lapon ezeket mondja: Was die Einhebung betrifft, so müsste diese perpetuirlich angestellten Beamten anvertrauet werden, denn die Wählbaren wenden keinen Ernst an etc. (sic!)

ausztriai német tartományok saját vagyonukkal, vérrel, és életükkel szerezték vissza, a' magyarokról csak mellékesen tétetvén említést. Már itt akar azt értette W. úr, mit előtte többen állítottak, mintha Magyarország népességéhez képest aránylag nem adna annyi katonát, mint az ausztriai uralkodóház többi országai; akar azt gondolta magában, mit Gross-Hoffinger, ha nem csalódom az Adler német folyóirat mostani szerkesztője magyarok elleni dühvel írott könyvében világosan kiteve, miszerint a' magyar ezredek olly értéknélküliek, hogy háborúban német ezredeknek kell ágyukkal hátuk megett állniok, hogy az ellenség elől el ne szaladjanak, akar mit értett mondom W. úr, mindenik esetben felelettel adósok nem maradhatunk. Hát azon állítását W. úrnak, hogy Magyarország statusjövödelme még katonaságtartásra sem elegendő, 's ennélfogva 's magyar király udvartartását, a' nemzetnek küludvaroknáli képviseltetését, 's az ország beligazgatási költségeit máshonnan kelletik pótolni, hallgatással mellőzzük? Hát ki adja ezen költségeket? A' magyar nemzet nem adhatja, mert ennek statusjövödelme W. úr szerint még a' szükséges katonaságnak sem elég. De a' magyar király erszényét sem terhelhetik ezen kiadások, mert olly országot, mellyet királyának kellene kitartani, 's nem annak emezt, életemben még nem láttam, sőt nem is olvastam. Ki tengeti hát bennünk magyarokban a' lelket? Természetesen nem más

mint a' velünk egy fejedelmet uraló német, — cseh, olasz, és lengyel tartományok. Árva lelkemre mondom, szomoru sorsra jutottál szeretett hazám; mert olly országra, mellyet háborúban mások védelmeznek, békében idegen tartományok tartanak, 's még is törvénykönyvéből e' szót: független bátorodik idézni, valóban Európa csak megvetéssel tekinthet.

No de se baj, maskép leszen ezután,
Szóval, tettel, majd segitsünk a' hazán,
Ha az Isten ugy akarja mint magunk,
Szennyet rajta és bitor bünt nem hagyunk.

Igyekszem tehát én is a' Wildner úr által nemzetemre rátapasztott szennyet lemosni, 's miután maga felszóllita minden igaz magyart, hogy az igazságot fennen hirdesse, számokkal és történeti tényekkel fogom W. úr piritó vádjainak alaptalanságát megmutatni. De felelek azért is, mert maga buzdított fel bennünköt magyarokat, hogy a' kormány és nemzet közti bizodal-
mát, 's az egy atyáskodó fejedem alatt élő külön nemzetek közt a' testvéri szeretetet meggyökerestetni igye-
kezzünk, mi alkalmasint egész rőpiratában legokosabb tanács, csak hogy maga nem követé azt; mert midőn kormány érdekében akarván irni, a' nemzetet szégyen-
padra állítja, 's az egy uralkodó családban összeforrott német, cseh, lengyel, és olasz testvércinknek ugy mutat be minket magyarokat, mint heréket, kiket saját

vérükkel 's vagyonukkal nekiek kell oltalmazni, és fentartani, akkor valóban tanácsával maga homlokellenest cselekszik. Megczáfolván pedig W. úr alaptalan állításait én is megmondom azon okokat, mellyeknek hazánk szánakozásra méltó állapotját, mit W. úr olly élénken festett, köszönhetjük; végre azon kérdésre: adózzék-e a' magyar nemes, és miért, mikép és kinek? szerény véleményemet szinte előterjesztendem. Tehát dologra!

Tartalom.

- I. Szakasz.** Magyarország maga magát megoltalmazza.
 - II. Szakasz.** Magyarország közkölteégeit senki más nem viseli, mint a' magyar nemzet maga.
 - III. Szakasz.** Mellyek főbb okai honunk hátramaradásának.
 - IV. Szakasz.** Adózzék-e a' magyar nemes? Miért? Mikép? és Kinek?
-

I. Szakasz.

Magyarország maga magát megoltalmazza.

Számos német könyvekben 's hirlapokban gyakran volt szerencsénk magyaroknak olvasni, hogy Magyarországból német üzte ki a' törököt, hogy német segítség nélkül maig is török tartomány volna, 's a' t. Illyen 's hasonnemü emlékeztetésekre, míg azok az illő korlátot át nem hágják, valóban nem tartanám érdemesnek felelni. Hiszen mi igaz ezekben van annyit köszönettel 's hálával elismerünk, de kissé tulságos dicsekvések sem háborítják meg nyugalomunkat, mert tudjuk, miszerint vannak egyesek ugymint egész nemzetek, kik szeretik jótéményeiket gyakran felhordani, 's nem is engedik meg hogy mások által dicsértessenek; no de mind ez az emberi hiúságnak könnyen megbocsátható.

De midőn komoly dolgokban, mint a' német vámegegyesület ügyében többen felállnak, 's állítják: hogy Magyarországnak szükségkép a' német vámszövetséghez kell csatlakoznia, 's német érdek ellenében önálló vámrendszert hálátlanság 's igaztalanság bélyege nélkül nem is hozhat, és pedig azért, mert valamint multját a' Német országnak köszöni, ugy jelenje 's jövődjöje is attól

lugg, már ekkor többé hallgatnunk nem lehet, sőt szükség történetileg felvilágosítani, mennyiben vettek részt jó német szomszédaink Magyarország megszabadításában, 's lehet-e ebből olly realis jogot követelni, mi által házánk Europa független országai közül irgalmatlanul kitörültetnék. A' világ évkönyvei telvék példákkal, midön egy mértékentul elhatalmasodott nemzet ellen, több nemzetek szövetekeztek, 's az ellenség torkának legközelebb kitétetett országot közös vérrel és pénzzel örizték és védtek; védtek pedig nem felebaráti szeretetből vagy nagy lelküségből, hanem political okosságból, ön érdekük józan felfogásából, mert tudták azt, hogy ha egy ház meggyulad, a' tüzet szomszédoknak kell oltani, mivel ennek elhanyaglását saját kárunkkal 's veszedelmükkel drágán fizetnék meg.

A' hős cseh király Ottocar, részint személyes vi-tézsége, részint a' lengyelekkel, oroszokkal, 's némelly felső németországi tartományokkai szövetekezése által annyira elhatalmasodott, hogy magok a' német történetirók megvallják, miszerint ha ő a' Morva mezején Hilfried mellett, 1278 Aug. 26 kán történt ütközetet megnyeri, nem csak az ausztriai német tartományokat, hanem a' német császári thrónt is elfoglalja, 's *Habsburgi Rudolf nem leend alapítója a' mostan dicsőségesen uralkodó ausztriai háznak.* Már pedig ezen ütközetet Rudolf egyenesen IV. László király magyar hadseregének segítségével nyerte meg, sőt Ottocar maga is két magyar lovag, Vid László és Wenzel, a' mostani Irinyi nemzetség ősei fegyvere által esett el. De ezért volt-e magyar, ki az ausztriai német tartományok megtartását 's a' H a b s b u r g i ház dicsőségének meg-

alapítását egyenesen Magyar országnak tulajdonította, 's e' miatt valódi követelésekkel lépet volna fel? Soha és senki. A' magyarok épen nem nagy lelkűségből sietének a' szorongatott Rudolf megmentésére hanem Ottocar a' magyaroknak is már IV. Béla és István alatt sok borsot törvén orruk alá, az Ottocar és Rudolf közti versengést jó alkalomnak láták arra, hogy Ottocaron boszút állhassanak; 's vettek is rajta férfiast, 's evvel a' dolognak vége lön.

Igy a' török miután Asiában már számos nemzeteket meghódított, a' görögcsászárságot pedig halomra dönté, az egész európai kereszténységnek félelmes és közös ellenségévé vált. Ezért a' végveszélyhez legközelebb álló magyart, nem csak németek, hanem olaszok, Spanyolok, Lengyelek is segítettek a' rohanó vad törökcsoport ellen, sőt a' híres szentgothardi győzelemben a' franczia lovagok is nevezetes részt vettek. Mind ezeket pedig nem nagylelkűségből, vagy valami mentális rezervátából tevék e' nemzetek, hanem józanul kiszámított ön érdekük miatt; mert közös vala a' veszély 's így közös vérrel és vagyonnal kelle azt elhárítani.

Hasonló eset adá magát elő az újabb időkben, midőn a' francziák elhatalmasodott császársa, Napoleon ellen, az európai nemzetek összeszövetkeztek. Valljon Németország függetlensége egyedül német vér és vagyon által vivotott ki? Nem vettek-e ebben tetemes részt oroszok, svédek, angolok, magyarok is? Mit felelnének már most a' németek azon ángolnak, ki a' német vármegyesületet, melly a' mindent elnyomnifenyegető angol ipar ellen van irányozva, azon okból támadná meg, 's mondaná igazságtalannak, mert a' németországi szá-

badító háború szerencsés kimenetelére az angolok is nagy befolyással voltak? Valóban hiszem, hogy a' felelet e' szerénytelen követelést férfiason visszavtasitaná, 's ezt egy független nemzet ellenében igen méltánytalan kívánnak bélyegezné. Érzik ezt azon néhány német írók is (nehányat mondok mert a' többség dicséretére legyen mondva a' németeknek, más nemzetek eránt igazságos és méltányos szokott lenni), kik hasonló okokból, hasonló követelésekkel lépnek föl a' független Magyarország ellen, 's ezért hogy képzelt jogaiknak nagyobb nyomatékosságot adjanak, képesek a' magyaroktól a' török háborút illetőleg minden érdemet megtagadni. Ezért mondja az augsburgi Allg. Zeitung levelezője (1842. dec 10 St.) mikép Magyarország a' török ellen Németországnak soha sem vala védbástyája, sőt az első rohanásra összeomlott, 's 150 évig nyögött török járom alatt, 's hogy megszabadúlhata 's alkotmányát fentarthatá (ez utóbbit Dr. Wildner Ignacz ur is hiszi), egyedül az ausztriai német, cseh, olasz 's a' t. tartományoknak köszönheti. Valóban nincs nevetségesebb dolog, mint midőn valaki mást akar lesujtani, 's ön maga ellen fordítja gyilkoló fegyverét. Így járt az érdemes levelező is. Mert ő tudatlanságból vagy szándékosan nem tudta, hogy mig Magyarország maga volt, 90 esztendeig állott ellent a' roppant török erőnek, 's hogy még a' mohácsi ütközet után is, Soliman az ország egy részének pusztításával megelégedvén, Magyarország határain belül csak egy falut sem tartott meg a' török, hanem a' gúnyosan emlegetett 150 éves török iga azon időre esik, midőn már Magyarország az ausztriai német tartományokkal egy uralkodó házban egyesülve vala. Ha tehát csakugyan

olly szégyen lett volna a' 150 viselt török zsarnokság, mint ezt levelező allítja, ugy ebben igazságosan nem csak a' magyaroknak, hanem a' németeknek is kell osztania. Azonban nem olly szégyenteljes meghódítás volt ez, mint némelly német szomszédaink gondolják, mert Magyarország egészen soha török tartományyá nem vált. Száz ötven évig szakadatlanul tartó harcz és háború volt ez, melly alatt a' magyar minden talpalatnyi földet vérrel áztatva drágán engedett át, 's egész környékekről, mint a' Bánság, 's Drávantuli kerület, inkább kihagyá magát gyökeresen pusztítani, mint sem törököt uraljon, és tudjuk mikép fegyvernyugvások alatt is, a' kisebb csatázások szakadatlanul tartottak, egy szóval férfias életre 's halálra küzdő harcz volt ez, melly minden méltányosan gondolkodni tudó idegennek jóvahagyását, sőt csudálokozását régen megnyerte, és kivívta. És még is Magyarország soha sem vala védbástyája a' török ellen Németországnak, sőt az egész europai kereszténységnek. Avvagy nem tudja, a' levelező mikép egyebet nem említve, háromszor kondula meg a' vészharang Németország felett, mindannyiszor roppant török sereg gyülvén össze Németországot meghódítandó, 's mind e' három izben a' hódításra indúlt roppant török hadak, még mielőtt céljnkat érhatték volna, már Magyarországnban tönkre tétettek, és pedig nem német segítséggel, hanem egyedül a' halhatatlan kőszegi, egri, szigetvári magyar hősök, és Leonidások által? Oportet esse memorem. Hát arra mit feleljünk miszerint Magyarország alkotmányával együtt csak az ausztriai nem magyar tartományok segítségével állhat fel? Valóban midőn Poroszországot 5070 □mfdnyi kéterjedéssel, és 15 millio né-

peséggel mindenki első rangu hatalmasságnak elismeri, a' minthogy azis ugyan akkor a' 6175 □mfd nagyságu, 's 13 millio népességü magyar birodalomnak magábani fenállhatását is kétségbe hozni, legkiméletesbben szólva logikai fónakság. Vagy talán a' magyar nem olly eszes vitéz, honszerető mint a' porosz? Ah de itt bihetőleg Wildner ur hasonlításunkat azért tartandja sántikalónak, mert a' magyar nemes semmi földadót nem fizet. Bizony e' tekintetben Poroszország sem nagyon haladt fel bennünket, mert itt is tetemes adófelosztási egyetlenség, és sok teljes adómentesség találatik. Így például a' Poroszországhoz tartozó szász tartományokban, földadóképen nemesi jószágoktól 10%, polgáriaktól 8%, parasztoktól 10 száztóhja fizettetik a' tiszta jövedelemnek; a' többi keleti porosz tartományokban a' nemesi jószágoknak már semmi tiszta jövedelmük nincs. Nagyobb fontosságu ellenvetés volna az, miszerint a' magyar müipar és kereskedés alig hasonlítható a' poroszországihoz. De ebbeli hátramaradásunkat is eddig éppen az ausztriai nem magyar tartományokkal összeköttetésünknek köszönhattük; mert egy részről a' magyar nyers termékek kivitele az idegen tartományokba szerfelett magas vámok által terheltetik, más részről még is a' magyar egyedül ausztriai német és cseh gyármüvek vételére van szoritva, az angol és francia gyármüvek magasabb vámok által a' concurrentiatól úgy szólván egészen el levén zárva. Mind ez azonban ezentul más-kép leend, mert a' magyarok önérdkeiket napról napra jobban átlatván, remélljük, hogy ha törvénykönyveikben e' szó, miszerint Magyarország a' többi ausztriai tartományoktól teljesen független, továbbra is guny nem akar

maradni, igyekezendnek Magyarország és a többi ausztriai tartományok közt oly vámrendszert behozni, mely mind két részről az igazságnak, méltányosságnak, és törvénynek tökéletesen megfelelel.

A' török háborút illetőleg tehát német testvéreink érdemeit Magyarország körül, 's az innen származható jogokat is eléggé kifejtették. De Dr. Wildner ur itt sem állapodik meg, hanem Magyarország megoltalmazását az újabb francia háborúkban is főkép a' nem magyar ausztriai tartományoknak tulajdonítja. Ugyanis röpiratában (28 k. l.) azon magyarokat, kik azt állítják, hogy Magyarország az összes ausztriai birodalom státusadó-ságból semmit magáónak nem ismer, 's el sem is vállalhat, keményen megtámadván, ezen állítást részint igazságtalannak, részint szeretetlennek nyilvánítja. Igazságtalannak egymond, mert a' magyar királynak a' kincstári jövedelmek kezelése, használata kirkesztő joggal átadatván, azokra adósságokat is joggal szedhetett fel; de szeretetlen is ezen állítás, mert Magyarország határait a' francia despota ellen a' nem magyar ausztriai tartományok oltalmazták - meg saját vagyónukkal vérükkel, és életükkel *) 's a' mi tőle kis ideig elszakított is, t. i. Horvátország egy része 's a' Magyar Tengerpart az ausztriai német tartományok

*) A' szerző saját szavai ezek: die nicht ungarischen Länder wehrten mit Habe, Blut und Leben den Despoten Frankreichs von Ungarns Gräuzen ab, wenigstens war Ungarn aus allen Friedensschlüssen inmer mit seiner ganzen Integrität hervorgegangen, bis auf einen kleinen Theil, nämlich Civilcroatien (sic!) und das Küstenland, aber auch diese Theile wurden mit der Habe, dem Blute und Leben der deutschen Länder Österreichs zurückerobert, wobei ich nicht verkennen will, dass Hunniens kräftige Streiter das Möglichste thaten.

vagyonával, vérével és életével foglaltatott vissza, ám-
bár Hunnia erőteljes harcsoai is tettek, a' mit tehet-
tek. Az első vádat t. i. az igazságtalanságot mi
illeti: ezt minden megkülönböztetés nélkül olly felemelt
fövel kimondani nem merném, mint W.ur, mert elisme-
rem ugyan, hogy némelly királyi jövedelmekről, például
a' kamarai jószágokról a' kormány törvény értelmében
teljes joggal rendelkezhetik, azokat egészenis pénzért
conferálhatja, 's igy ideiglen adóssággal is terhelheti;
de a' kincstári jövedelmek legnagyobb része, p. o. a'
koronai uradalmak, só, harminczad, királyi városok
törvény rendeletéhez képest koronai javak, 's mint illye-
nek elidegenithetlenek, azaz valóságos fideicomissumok
a' magyar királyi korona fentartására. De országgyűlé-
seken is világosan és több ízben kimondatott, hogy Ma-
gyarország csak olly statusadósságot ismerhet el, melly
az országgyűlés tudtával és megegyezésével vétetett fel;
mert alkotmányos országunkban sarkelv az, miszerint
országgyűlés tudta és megegyezése nélkül a' népre sem
direct, sem indirect terhet vagy adót kivetni nem lehet.
Mellynélfogva az, hogy Magyarországnak eddig statusa-
dóssága nincsen, nem igazságtalan allitás, hanem
törvényekben alapuló igazság. Midőn a' statusnak
rendkívüli költségei voltak, akkor az országrendei, fel-
szólítatva, rendkívüli segedelem pénzeket (subsidium)
mindenkor adtak, mint ezt a' hosszas francia háboru alatt,
az országgyűlési irományokból láthatjuk; de olly statusa-
dósságokról, mellyek nélkülök tétettek, felelősök nem
lehetnek. Hanem szeretetlenek sem vagyunk mi a' test-
vér német tartományok eránt azért, mivel statusadóssá-
got nem ismerünk-el, mert Wildner ur okoskodása,

. hadseregnek.

	Haderő.				Jegyzés.
	y. Száz.	Gyalogság.	Lovasság.	Ágyu.	
Fővez	1	161	—	—	német.
—	—	—	220	—	magyar.
Báró Bian	—	—	1,071	—	magyar.
borna	—	622	—	—	német.
—	—	400	—	—	olasz.
—	—	—	—	6.	
—	—	2,493	—	—	magyar.
—	—	3,722	—	—	magyar.
—	—	—	—	6.	
Generálkar	—	3,544	—	—	magyar.
Fleischer,	—	3,233	—	—	magyar.
—	—	—	—	6.	
Ágyusok fő	—	—	—	—	
nerth,	1	161	—	—	német.
Generálkarbe	—	1,043	—	—	német.
nyo	—	400	—	—	olasz.
Potier	—	—	—	—	magyar.
—	—	—	—	6.	
Radisc	—	969	—	—	magyar.
Auer	—	1,848	—	—	magyar.
Mühlw	—	1,971	—	—	magyar.
—	—	—	—	6.	
—	—	1,490	—	—	német.
—	—	2,426	—	—	német.
—	—	—	—	6.	
—	—	—	—	—	magyar. (sk. máj. érkez-
—	—	—	—	—	magyar. (vén erejük ki
—	—	—	726	—	német. (nem tétetem.
—	—	—	—	—	
—	4	675	—	—	német.
—	—	2,411	—	—	magyar.
—	—	—	128	—	magyar.
—	—	—	153	—	magyar.
—	—	—	—	6.	

mintha Magyarországot főképen a' nem magyar ausztriai tartományok oltalmazták volna meg a' francziák ellen, teljesen alaptalan. Az ausztriai birodalmat, az összes ausztriai országok és tartományok közös vérrel és vagonnal védelmezték, itt mindenik megtette a' magáét, s' egyik sem tehet a' másiknak szemrehányást, és valóban nem értjük, mit akart Wildner ur fentebb idézett szavaival mondani. Betű szerint csak nem érthette azt, hogy Horvátország egy részét, 's a' Magyar Tengerpartot is a' francziaktól Magyarországnak az ausztriai német tartományok szereztek vissza. Hiszen közönségesen tudva van, mikép ezen részek 1813ban minden kardcsapás nélkül jöttek vissza a' magyar koronához, 1813 aug. 19kén izentetett had Napoleonnak, 's már 23ik aug. Radivojevich altábornagy Károlyvárosban volt, 's az 1809ben elszakított horvát végezred, már az évi táborozásban a' francziák ellen harczolt (Hietzinger. Stat. der Militärgränze Ir B. S. 38.). De a' legutolsó eldöntő 1815ki táborozást sem érthette W.nr, mert a' Tenger melléke 's Horvátország csak akkor forgott volna veszedelemben, 's jöhetett volna vissza francia uralkodás alá, ha Murat nápolyi Királynak sikerül Olaszországot meghódítani. Ugy de a' Muratot összezuzó ausztriai had, épen megfordítva legnagyobb részben magyar és nem német ezredeből állott; mint ezt a' maga eredetiségében ide mellékelt harczrend mutatja. Nem érthetett tehát W.nr mást, mint azt, mit előtte többen mondhattak, hogy Magyarország népességéhez képest aránylag nem tart annyi katonát, mint a' többi ausztriai nem magyar tartományok; vagy azt is érthette (ámbar azt róla feltenni nem akarom), mit Grosz-Hoffinger

könyvében megirt, mintha a' magyar ezredek olly gyáva-
vák volnának, hogy hátuk megett német ezredeknek kell
ágyukkal állni, hogy ellenség elöl meg nezaladjanak.—
Akár mikép legyen a' dolog, de mind a' két vád mások
által világosan ki lévén mondva, hallgatnunk tovább
semmi esetre nem lehet, 's azért az első vádat illetőleg
számokkal fogjuk megmutatni, miszerint Magyarország
népességéhez képest aránylag szinte annyi katonát allit
ki, mint akármellyik ausztriai német vagy cseh tarto-
mányi; a' második vádra pedig szóljanak a' lofolyt
francia háborukból magok a' történetek, és szégyenit-
sék meg azon pulya rágalmazókat, kik a' magyarnak
egyik fő erényét, a' vitézséget is eltagadni mérézlik.

A' magyar katonaság aránylagos mennyiségének
megtudására, vegyük tehát párhuzamba magokat, a' tu-
lajdonképeni ausztriai német tartományokat. Az ausz-
triai német tartományok népessége Beeher szerint
1840ben e' következő volt:

Alsó-Ausztriai számlalt	1,409,626	lelket
Felső-Ausztriai „	857,568	„
Stájerország „	975,309	„
Koronth és Krajna orsz. „	759,541	„
Német Tengerpart „	481,189	„
Tirol „	839,755	„
Összesen	5,323,068	lel.

Magyarország népessége Erdélylyel együtt (itt az
egész magyar birodalomról szólok, mert a' vád a' ma-
gyar korona tartományait illeti) tett ugyan azon év-
ben statistikámban részletesen előadott számítás szerint
12,880,406 lelket. (Beeher adatai a' német tartományo-
kat illetőleg, hivatalos összeírásokon alapulván, elfo-

gadhatók; de Magyarországra nézve teljesen értéknélküliek, mivel ezeket csupán önkényesen határozta meg, 's azért ezek mind egyházi, mind political összeírásaikkal merőben ellenkeznek). A' német tartományok 5,323,068 népességre gyalog katonaságból adnak 9 közönséges gyalog ezredet, 2 ágyns 1 vadász ezredet, 4 vadász, 3 gránátos zászlóalyat, azaz minden gyalog ezredet 3 zászlóalállyával számítván (a' vadász ezredes 4 el), összesen 44 zászlóalyat. Lovasságból 3 vasas, két dragonyos és egy könnyű lovas ezredet, azaz a' vasas és dragonyos ezredeket 6, a' könnyű lovas ezredet 8 századjával számítván, összesen 38 lovas századot. A' magyar birodalom 12,880,406 népességre állit 15 közönséges gyalog, 17 vég-ezredet, 5 granátos, 1 csajkás, 1 végzászlóalyat, azaz a' rendes gyalog ezredeket 3, végezredeket 2 zászlóalyával számítván, összesen 86 zászlóalyat; lovasságból 12 huszár ezredet, azaz mindeniket 8 századjával számítván, 96 lovas századot. Összeállitván már most a' népességeket a' zászlóalyak és lovas századok számával, kitünik, hogy Magyarországban egy zászlóaly 147,423, egy lovas század 134,170, a' német tartományokban egy zászlóaly 120,978, egy lovas század 140,080 lélekre esik; azaz gyalogságból a' német tartományok, lovasságból a' magyar birodalom aránylag többet állit, a' német tartományok tudnillik mintegy 8 zászlóalylyal, a' magyar birodalom pedig körül belül 6 lovas századdal tart többet a' viszonyos népességekhez mérve. E' számítás szerint tehát a' német tartományok béke idején mintegy 6000 fővel aránylag több katonát tartanak, mint a' magyar korona országai, de e' kis különbség is tökéletesen elenyészik, ha meg-

gondoljuk, mikép a' végzászlóalyak jóval erősebbek szoktak lenni a' rendesen álló zászlóalyaknál, millyenek kivétel nélkül a' németek, de a' könnyü lovas századok is számosabbak legénységben a' nehéz lovas századoknál (egy könnyü lovas század teljes békelábon 218, egy nehéz lovas század ellenben 183 embert számlál), pedig a' magyar lovasság mind könnyü ezredekéből áll, holott a' német tartományok által állított 6 lovas ezred közt csak egy könnyü ezred találtatik; mellynélfogva békeidején a' magyar birodalom népességéhez aránylag szinte annyi katonát tart, mint az ausztriai törzsökhöz német tartományok.

Lássuk már a' hadi állapotot. Háboru idején, a' rendes zászlóalyak és lovas századok teljes hadi lábra állításán kívül, mi mind a' német, mind a' magyar ezredekénél egy formán történik, a' haderő rendkívüli szaporításának más módja van az ausztriai német tartományokban, más ismét Magyarországon. A' német tartományokban minden gyalog serezedhez még két zászlóaly honvéd (Landwehr) járul, és így összesen 18 zászlóalyal növekedik a' hadisereg. A' magyar valamint az ausztriai olasz ezredekénél nincsenek honvéd-zászlóalyak; hanem a' magyar országgyűlés, szükséghez képest több vagy kevesebb ujonczokat ajánlván, ezekkel pótoltatik 's egyszer 's mind szaporitatik a' magyar had. Így például az utóbbi francia táborozásokban egy magyar gyalog serezed 7000, egy huszár ezred 2400 főre is felment. Általjában véve pedig az egész francia háborut vevén fel sinormértékül, minden gyalog serezedhez még egy negyedik zászlóaly, 's minden huszár ezredhez egy ötödik osztály, vagy 2 század állitatott. A' végvidéken

minden ezrednél még egy harmadik tartalék zászlóaly rendszeresítve van, 's nagyobb szükség idején ismét minden ezredhez (az erdélyieket kivéve) egy honvéd zászlóaly állittatik, azaz a' végvidéki haderő, melly békeidején 48,000 főből áll, háborúban 91,000 főre felmegy*), mihez járul még a' katonai városok által állított 4000 főnyi honvéd. Továbbá ha az ország veszedelemben van, a' magyar nemes törvényes kötelességénél fogva tartozik személyesen felkelni (ezért nem fizet rondes adót), 's a' határokon belől saját, a' határokon túl kamara költségén katonáskodni. Illy nemesi felkelés az elmúlt francia háborukban 4 ízben történt. Az utolsó nemesi felkelés 1809ben 50,000 fegyverest, 's ezek közt 17,214 lovast számlált. Az erdélyi nemesi sereg pedig mintegy 10,000 főre mehet. Fentebbi számításunk szerint tehát, midőn az ausztriai törzsökös német tartományok hadseregüket rendkívüli esetekben 18 zászlóalylyal, vagy is mintegy 20,000 fővel szaporitják, akkor a' magyar hadsereg békei ereje 130,000 fegyveressel növekedik; mellynél fogva a' magyar tartományok béke idején aránylag'sziinte annyi katonát adnak mint az ausztriai törzsökös német tartományok, rendkívüli háborús esetekben pedig aránylag kétszernél is többet, 's illyenkor a' magyar had 260,000 az ausztriai német tartományok serege 103,000 főre menvén, nem foghatjuk

*) Az 1805ki francia háboruban 64,073 végőr szállott ki csatapiaczra, 22,371 otthon maradt, 's e' tesz 86,441 főt. Az 1799 és 1800ki táborozásokban 101,692 végőr küldetett ellenség elébe, 's ezek közül 38,583 nem látá többé hazáját. Az utolsó török háboruban pedig 101,488 végőr harczolt a' török ellen, 's ezek közt 23,946 áldozta fel életét.

meg, mikép állithatá Dr. Wildner ur azt, hogy Magyarország határait a' francia Despota ellen az ausztriai német tartományok saját vérükkel óltalmazták meg.

A' magyar katonaság számára nézve a' szerint tisztában volnánk, nézzük már ennek belső érdekét. Hogy azonban ebben részrehajlóknak vagy elfogultaknak ne látassunk, itt csak a' külföldieknek magyar katonaságróli ítéleteit hozom elő; aztán hagyom szólni magokat a' tényeket, nevezetesen a' francia háboruban történt nevezetesebb ütközések leírását, 's ebből mutatom meg, miszerint a' magyar katonaság soha és semmiben nem állott alább a' németnél, sőt néhány ütközetekben, hol az ausztriai had dicsőséggel harczolt, épen a' magyar ezredek játszá az eldöntőszerepet, 's midőn a' francia katonai folyóirat: „Spectateur militaire“ a' 32ik francia gyalogezred (Halbbrigade) ritka vitéz tetteit elősorozá, ennek ellenében, párhuzamul, az ausztriai német katonai folyóirat, minden ausztriai ezredek közül épen egy magyar, t. i. a' 8ik számú huszár ezredet szemle ki. Ezek, úgy tartom, eléggé megecsafolandják Grosz-Hoffingernek magyar katonaságról költött otromba, szeméremnélküli rágalját.

A' Geist der Zeit czinnú munka így írja le a' magyart. „Der Ungar ist feurig, wie der Italiener, schnell entschlossen und kühn wie der Franzose, stolz wie der Spanier, aber ehrlich und bieder wie der Deutsche. Er ist voll Ehrgefühl, und rächt einen Schimpf rasch auf der Stelle. Er ist für sein Vaterland und seine Nation leidenschaftlich eingenommen. Ungarn bilden den Kern des österreichischen Heeres, sie

sind zu Ross, wie zu Fuss die kraftvollsten und schönsten Soldaten desselben.“ Ellrich, belga születésű, 's egy időben porosz szolgálatbeli tiszt, magyarokról irt e' czimű könyvében: „Die Ungarn wie sie sind“ megismervén, hogy a' cseh, német, lengyel is vitéz katona, mindazáltal azt veti hozzá, hogy ha valamely nagynak, 's csaknem kivihetetlenek teljesítésére vólna megbizva, tétovázás nélkül minden ausztriai nemzetek közül egynesen a' magyarokat választaná ki. Hasonló ítéleteket számtalanokat tudnánk idézni, de mivel ezek csak privat egyes vélemények, lássuk magukat a' tényeket.

A' 25éves francia háboruban alig vala egy ütközet eredményekben olly duz, és gazdag, mint a' marengoi, mellyben Bonaparte Melas ellen 1800ban jun. 14kén diadalmaskodott. Ez vala megalapítója Bonaparte katonai dicsőségének, 's az új francia köztársaság szilárd állásának; ellenben ez által veszté el Ausztriai tulaját, mellyet azelőtt Olaszországban gyakorlott. De stratégiai tekintetben is nevezetes volt ezen ütközet, mennyiben itt Bonaparte ennek minden szabályai ellen vétkeztvén, még is győztes leve, 's így bebizonyult: hogy a' theoriát az élet gyakran kineveti. Ugyanis Bonaparte saját hátráltatási vonalát feladván, magát egynesen az ausztriai sereg visszavonulási vonalára veté. Ennek következtében Melas, 's az ausztriai had legcriticusabb állásba jöve, mert egy részről az ausztriai tartományoktól Bonaparte által elzárattván, más részről háta mögött Massena és Suchet francia hadvezérek által fenyegettvén, két tűz közé szorult, 's illy helyzetben akár Melas, akár Bonaparte leendett volna győztes,

egyik fél sem kerülheté el a' tökéletes megsemmisítést. Melas ez állásában azt tette, mit legokosabban tehetett, t. i. minden seregét Alexandriánál egybe huzván, Bonapartet egész erejével rohaná meg. Az ütközet eldöntő pontja Marengo faluja lett. Ezt francziák és ausztriaiak egymást felváltva több ízben elfoglalák és ismét elveszték. Végre sikerült az ausztriaiaknak a' francziákat innen egészen kinyomni, 's erejüket a' faluntul kifejteni, mi által a' francia sereg zavarba jövé, visszavonult. Ekkor Bonaparte legválogatottab consul gyalog testőrseregét magához vévén, gyalog osztályai közt áttörve, 's az ingadozókat is előre hajtva mindent mi ellenállani akart, összezúza, 's az ütközetet szerencsésen helyreállítá. A' diadalmasan előre-nyomuló consuli gárda ellen kirendeltetett ugyan a' Lobkovitz dragonyos ezrede, de ez a' testőrsereg kemény tüze elől csakhamar hátat fordítá. Ez eldöntő pillanatban a' Splényi magyar gyalog ezrede először is a' dragonyosainknak üző francia lovasokat kifejtett homlokrenddel megtámadván, visszaveré, aztán bátor elszántsággal a' mindent eltipró consuli testőrsereget rohaná meg. Még kétes volt mindkét oldalról az elkeseredéssel folytatott harcz, midőn Frimont ezredes (későbbben híres hadvezérünk) 4 lovas századdal a' 3ik számú mostan Ferdinand főherczeg nevét viselő magyar huszár ezredből, ritka vakmerőséggel, a' viaskodó consuli testőrseregbe bevágván, annak sorait keresztül törte, 's annyira összerombolta, hogy csak kevés francia testőr menekülhete meg a' fogságtól vagy a' haláltól, 's a' győztes gárda minden ágyui is a' huszárrok kezébe kerültek. Most már más fordulatot vett az ütközet sorsa. A' francia osztályok kivétel nélkül hátrálni

kezdték, az ausztriaiaktól keményen üzetvén. Melas fővezérünk az ütközetet megnyertnek tarván, ennek helyéről eltávozott 's Alexandriában visszament, seregeinknek a' francziák további üldözését hagyván meg. Már öt órán keresztül szakadatlanul üzték a' mieink az ellenséget, midőn egy-Desaix francia general Bonoparte segítségére megérkezett, s' a' győztes ausztriaiakat késedelem nélkül megtámadta. A' véletlen megtámadás először is a' Wallis gyalog ezredét (29ik számú szileziai ezred) hozá zavarba, aztán a' Kellermann francia lovasai a' Lichtenstein dragonyos ezredét rohanák meg, de ez a' megtámadást be se várván megfutamodott, 's a' hátrább álló 2 ausztriai dragonyos ezredet is magával vivén, saját lovasságunk töré keresztül gyalogságunk rendjeit melly általában futásnak iramlott, 's csupán granátosaink 's horvát végőreink rettenthetetlenségének tulajdoníthatni, hogy egész seregünk ez nttal semmivé nem tétetett. Itt meg kell jegyeznünk, hogy nagy fájdalomra az egész ausztriai hadseregnek, 2 egész magyar huszár ezred ez ütközetben semmi részt nem vett, mert Melas bizonyos francziai csapatnak háta mögötti megjelenéséről tudosittatván, ennek fentartoztatására még az ütközet napján 9 órakor a' 7ik és 9ik számú huszár ezredekét hátra küldötte, kik is a' mutatkozó francia csapatot csakhamar visszavervén állásukban meg maradni parancsolatot kaptak, 's így csak az ágyuk távoli bömböléséből kénytelenítették vesztelve hallgatni, hogy az eldöntő ütközet náluk nélkül esik meg. E' két huszár ezred kimaradásának tulajdonítja a' marengoi ütközet leirója főképen e' csata elvesztését, s' a' Frimont huszárainak dicső tettét rajzolván, szavait így folytatja

(*Österreichische Militärische Zeitschrift*, III. B. 1823. S. 246.): „Der Augenblick war da, in dem die österreichische Reiterei nicht nur den begonnen Sieg, durch einen allgemeinen Angriff vollenden musste, sondern wahrscheinlich die Vernichtung dieses französischen Heeres bewirken konnte. — Aber der grösste Theil jener Reiterei, auf welche der Feldherr und die Armee mit Recht ihre Hoffnung gebauet hatten, die der Feind so sehr fürchtete, war in diesem allerwichtigsten Momente weit vom Schlachtfelde entfernt.“ Az ütközetben t. i. 5 német dragonyos és csak $\frac{1}{2}$ huszár ezred volt jelen, két huszár ezred, mint látuk hátraküldetvén.

Az 1805ki francia háboru általában véve szerencsétlen volt ugyan az ausztriai fegyverekre, de ekkor is az Olaszországban harczoló ausztriai hadsereg győzedelmes volt, 's a' véres *Coldieroi* ütközet, melyet Károly főherczeg oct 29, 30, és 31ik napján Massena francia marschall ellen megnyert, az ausztriai sereg legfényesebb tettei közé sorozható. Mennyi és minő részt vettek e' győzedelemben a' magyar ezredek, szinte az ausztriai katonai német folyóirat után (lásd az 1823ki II kötet 1—43 lapjait) röviden előadjuk. Károly főherczeg 's az általa vezérlett hadsereg, miután Mack ausztriai fővezér Németországban magát egész seregével a' francziáknak megadta, igen szomorú helyzetben jött. Ugyanis egy felől a' győztes francia had egy része Tirolba benyomulván, az olaszországi ausztriai sereg jobb szárnyát, és visszavonulási vonalát végveszélylyel fenyegeté; más részről szemközt álla vele egy számos, bajtársainak Németországon nyert győzedelmei által fel-

bátorított, 's egy ütközetet még nem veszített fővezértől (Massenától) kormányzott francia hadsereg. Illy helyzetben ha az ausztriai sereg győz is, gyümölcsét nem szedheti, mert sietve kelle visszavonulni a' birodalom meg mentésére; ha ütközetet vesz a' tökéletes megsemmisítéstől semmi sem óvhatja meg, 's az ausztriai birodalom minden védseregtől megfosztatva, az 1805ki békekötéskor nagy szerencsétlenségnek lett volna kitéve. Érezte ezt Massena is, 's ezért Károly főherczeg seregét Caldieronál megtámadni 's tönkre tenni, magát eltökélette. A' harc 3 napig tartott, de csak a' harmadik napon döntetett el. Hogy pedig biztosan várt győzedelmének annyival fényesebb eredményei legyenek, seregünknek egyenesen derekát (centrum) akará keresztültörni. Ezért hadának nagyobb részét itt központosítván, seregünk derekát nagy erővel megtámadá, 's sikerüle is harcosainkat visszanyomni, 's egy ideig a' győzelmet magának kivívni. Ekkor Károly főherczeg a' Vogelsang gránátos osztályát 's a' 32ik számú Eszterházy, most Ferencz Ferdinand d' Este nevét viselő magyar gyalog ezredet saját vezérsége alá vevén a' dühös ellenség közé rohant, 's azt további előnyomulásában fentartóztatá. Most Massena gránátosait 's lovasságát összeszedvén roppant erővel a' hősi módra viaskodó Eszterházy ezred ellen fordult, de ezt minden erőködésé daczára helyéből ki nem mozdithatá. Itt nem boldogulván, seregünk jobb szárnya ellen keresett szerencsét, de ez sem sikerülvén, újított erővel ismét az Eszterházy ezrednek rohant. Ez az új megtámadást, legénysége nagyobb részben elhullván, vagy megsebesítettvén, továbbra ki nem állhatá hanem viaskodva visszavonult 's

nem sokára a' győzelem másod izben a' francziák részére hajlott. Most elérkezék a' percz, melly életet vagy halált, győzedelmet vagy pusztulást horda méhében. És e' perczben herczeg Hohenlohe-Bartenstein 5 zászlóaly magyar gránátos seregnak élire állvan, tábori zene kíséretében a' győztes franczia had közé tört, azt Miksa főherczeg által rendbeszedett hátráló seregeinktől segítettve, minden állásából kiüzte, 's iszonyu vérontás után kénytelenek valának a' francziák a' harczmezőt vitézeinknek végképen átengedni. Itt tehát szinte a' magyar katonaság egy részének jutott azon szerencse, hogy épen az eldöntő pillanatban a' győzelmi babért az ellenségtől kicsikarváu azt seregeink homlokára fűzze.

Az a uszterliczi utközetben, mint tudjuk az orosz sereg mellett egy kis mintegy 15,000 főből álló ausztriai segédsereg is harczolt. E' közt a' két székely gyalog ezred ritka vitézséget fejte ki, mert a' francziák jobb szárnya ellen indított orosz hadosztály rendeltetése helyére későbbben érkezhén meg, az ellenség egész súlyát sokáig csaknem egyedül e' két hős ezrednek kellé kiállni, de ezek, bár a' legénységnek már két harmada elhullott, vagy megsebesítettett, első állásukat egészen az orosz hadosztály megérkezéseig rendithetlenül megtartották, 's azért boldogult I. Ferencz királyunktól kitünőleg megdicsírtettek.

Az 1809ki Asperni utközetben fényes jelét adá mind Károly főherczeg vezéri talentumának, mind az ausztriai hadsereg elismert vitézségének. Itt az ausztriai gyalogság hideg vérrel 's elszánt bátorsággal verte vissza a' Napoleon által roppant költséggel felállított, 's nagy tömegekben használt nehéz lovasságnak gyakran ismételt megrohanásait, a' magyar huszárok pedig e' nehézkes

francia vasas lovasságot oldalról 's hátban villám sebességgel megtámadván, 's szélyelszorván megmutaták, hogy jó könnyű lovasok ellenében bár milly pánczélos nehéz lovasok is keveset tehetnek. Ugyan ez ütközetről megjegyezzük, miszerint a' francia hadsereg kulcsát az Eszlingeni erős állást, miután gránátosaink, 's más gyalog osztályaink ismételve hiába ostromlák, utoljára is a' Benyovszky magyar (erdélyi) ezrede foglalá el; minek következtében a' francia had magát a' Duna bal partján (fen nem tarthatván, úgy vonult vissza nagy veszteséggel az említett folyó jobb partjára és szigeteire.

Az 1813 's 1814 ki eldöntő táborozásokban minő bizodalom volt a' magyar ezredekhez, kitetszik onnan, hogy Németországban az ausztriai fő hadsereg tartalék-hadát az összes gránátos zászlóalyak, és 8 magyar gyalog ezred képezék. Általában a' magyar ezredeknek e' két évi táborozásokban kitüntetett vitézségeit Német, Francia, és Olaszországban, mind elősorolni hosszas munka volna, azért ki erről megakar győződni, azt ez időszaki ütközetek részletes leírására utasítom. Itt csupán csak azt tartom kiemelendőnek, miszerint 1814ben a' francia déli hadseregnek Lyonbóli visszahuzására legtöbbet tett azon körülmény, hogy a' 4ik számú Hessen-Homburg, most Mihály orosz nagyherczeg nevét viselő magyar huszar ezred, ritka vakmerőséggel 's nem kis veszteséggel a' mély és sebes Rhodanus folyón átusztatván az ellenséget ez oldalról egészen váratlanul lépé meg. Hogy 1815ben Murat nápolyi királynak 's Napoleon sógorának nagy számú és szép seregét, egy nagyobb részt magyar ezredekből álló hadsereg tevé semmivé, fentebb már említettük.

Végre szót tevének azon párhuzamról, melly a' legvitézebb 32ik számú francia gyalog ezred, és az ausztriai had részéről a' 8ik számú magyar huszár ezrede közt huzatott (Lásd. *österreichische militärische Zeitschrift*, Jahrgang 1828, 4. Heft. S. 36.). E' párhuzam a' tekintetből is igen érdekes, mivel mind a' két ezredet úgy leheto tekinteni, mint jövendő hadvezérek és főtisztok valódi magoskoláját. Így például az említett francia ezrednél 1792ben együtt szolgáló két ezredesből, 1 alezredesből, 6 őrnagyból, 4 kapitányból, 1 segéd őrnagyból, 2 segédtisztből, 1 kvartélymesterből, 1 hadnagyból, 1 őrmesterből, idővel lett 2 marschall (Massena és Serrurier), 7 osztályos, és 10 dandáros hadvezér (brigadiros general). A' 8ik számú magyar huszár ezrednél pedig az 1787 és 1788 ki években együtt szolgáló 44 tisztből, 3 kadéctól, 1 őrmesterből, 's 1 trombitásból, idővel lett két lovassági hadvezér (Frimont és Knesevich), 7 altábornagy, 9 dandáros hadvezér (Generalmajor), 7 ezredes 8 alezredes, 15 őrnagy és 1 Kapitány. E' tisztok közül később tizenkettő nyerte meg a' Maria Theresia keresztjét, 's pedig öt közülök magában e' huszár ezredben, és erre a' folyóirat szerkesztője csillagocska alatt azon megjegyzést teszi, hogy ki a' M. Theresia vitézirend szigorú szabályait ismeri (e' rend csak felette kitünő katonai vitézségért adatik, 's a' rendkeresztesek nem csak különös rendes évfizetéseken, hanem más tetemes előjogokban is részesülnek), e' számot csudálkozás nélkül nem olvashatja.

E' tények eléggé megmutatják azt, hogy a' magyar nemzet elismert katonai vitézségét a' magyar ezredek mind eddig szüzen fentartották, 's hisszük ezután is fen-

tartandják; 's mivel Grosz-Hoffinger alacsony vádját csak egyetlen egy esettel sem tudá támogatni: őt egész Europa színe előtt joggal rágalmozónak nevezhetjük.

Végeredménye ez első Szakasznak tehát ebben központosúl: Minthogy a' magyar birodalom katonasága mind számra, mind vitézségre nézve a' többi ausztriai nemmagyar tartományok hadával tökéletes arányban áll: 's mivel az ausztriai birodalom integritását, annak minden országai közös vérrel, vagyonnal, és étellel védték meg a' franczia despota ellen; tehát igen természetes, hogy minden ország magáért becsületesen eleget tett, 's így Magyarország is maga magát megoltalmazta; mellynélfogva Dr. Wildner urnak azon állítása, mintha Magyarország határait az ausztriai német tartományok saját vérükkel védték volna meg, nem csak igazságtalan, hanem egyszers' mind szeretetlenis.

II. Szakasz.

Magyarország közkölttségeit senki más nem viseli, mint a' magyar nemzet maga.

Másik súlyos vádja Dr. Wildner urnak a' magyar nemzet ellen az, hogy Magyarország statusjövédelmé olly csekély, miszerint az katonasága tartására sem eleendő. Ez állítását W.ur mind a priori, mind a po-

steriori számokkalis bebizonyítottak tartván, alkalmat veszen professori hangon a' magyar nemzetnek épületes leczkét tartani. Megmondja, mikép honnk, Europa minden országai közt közjövdelmi tekintetben legutolsó, legerőtlenebb, 's közjó iránti indulatban leghanyagabb ország. Szerinte nálunk, az általa elősorozott országok közt legkevesebb practicai patriotismus találattik. Így folytatván beszédét, komoly képpel kérdi: miután a' kincstár egész jövdelme katonaságunk tartására sem elegendő, honnan telnek ki az ország többi költségei? Meg fér-e a' becsülettel és igazsággal, hogy Magyarország királyának udvartartására csaknem semmit sem ad? Egy jól rendelt status elveivel összeegyeztethő e-az, hogy minden királyi tisztviselők, a' középponti kormányzást is betudva, az országtól fizetetlenül hagyatnak? Igazságosan 's testvérileg cselekszünk-e, ha azon sok nemű kiadási-csatornákba, mellyek az ausztriai birodalom összes országainak közös javára szakadatlanul folyni tartoznak, Magyarországból semmi be nem ömlik? Fogunk-e még ezen valóban dicsőségtelen állásban sokaig maradni? 'E maga által feltett kérdésekre W.ur semmit nem felelvén, mi is viszont bátorkodunk alázatosan kérdeni: Honnan fedeztetnek telát az ország többi kiadásai, ha ennek kincstári jövdelme, még katonaság-tartására is elégtelen? Kegyelmes királyunk erszényéből talán nem, mert hiszen olly országot, mellyet királyának kellene kitartani, még Argyrus király meséiben sem olvastunk? Avvagy Magyarország tisztviselői ingyen szolgálnak, vagy őket a' kegyetlen nemzet, fizetéseiket elvonván, inségben és nyomorban fetrengeni hagyja? Ezt sem hiszem, mert tudtomra legalább fiz-

tésük pontosan kijár. De hát kik lehetnek azon kegyeszíviék kik bennünk az életet tartogatják. Természetesen nem mások, mint az ausztriai testvér német tartományok, mellyekkel szerencsénk vagyou egy uralkodóházban összeköttetésben élni. No ez ránk magyarokra nézve bóldog házasság, de a' testvér német tartományok igen szépen megfogják köszönni Dr. W. urnak legujabb felfedzését, miszerint nekiek nemcsak saját honjukat kellett keserves költséggel tartani, hanem nyakukon még egy nagy lomha testvér, egy tőlök egészen független nemzet is élösködik. Valóban igazsága van W. urnak, miszerint sürgeti, hogy mindenkép igyekezzünk épen jelen korunkban, a' közös atya alatt élö külön nemzetek közt a' testvéri szeretetet meggyökereztetni. Ő maga legjobb példával megkezdi indítványát, 's bennünket magyarokat, mint heréket a' testvér német-cseh-lengyel-olasz tartományoknak alázatosan bemutat. No képzelem minő nyájas karokkal öleli a' szorgalmus német, nagy lehető testvérét a' magyart; és mivel az ausztriaiak emberszeretete és jótékonyága közönségesen ismeretes innen eredő mennyei örömük, tudom 100 fokra hágott, midőn W. urnak nagybecsü röpiratát elolvasták.

Nem, nem édes Wildner ur! ha állítása igaz, úgy a' magyar nemzet állása, nem szégyen, nem gyalázat, hanem valóságos nemzeti bün; mert olly nemzet, mellyet háboruban mások védenek, békében mások tartanak, az nemzet nevet nem érdemel, az a' nemzetek sorából irgalmatlanul kitörlendő.

És mikép akarja W.ur e' gyalázatos nemzeti bünt ránk sütni? Hja! igen könnyedén. Először is Magyar-

ország közjödelmét részletesen de igen csonkán és hiányosan előadván, ezt nagynehezen évenként 17,000,000 ezüst forintban megállapítja, aztán □mértföldekre szedi, s' párhuzamot von köztünk, és más europai, természetesen a' legsűrűbb népességű, 's leggazdagabb országok közt, 's e' párhuzamból részünkre, egy valóban szánakozásra méltó merleget betűz ki. Itt már azok, kik az egy és örökös logica szabályai szerint szoktak gondolkozni, azt vélnék, hogy W.ur állításának további bebizonyítására Magyarország kiadásait fogja szinte részletesen, és szinte olly hiteles kuffökből előadni, mint a' millyenekből merítettetteknek állítja lenni, a' bevételről közlött adatait. Csalatkoztok uraim! ezt W.ur nem teszi, hiszen így éppen ellenkező eredmény jöve vala ki, mint a' mit be akart volna bizonyítani. Ő nem Schlendrian, nem régi logica embere, az ő okoskodása egészen új találmány, 's igazán tanulságos. Azt mondja t. i. hogy Magyarország 17,000,000 forintnyi jövedelme katonaságtartásra sem elegendő, és miért? itt vigyazzunk uraim!! mert Nagybrittannia, melly 5,600 □mértföldre terjed évenként 50,000,000 ezüst forintot költ katonáira, és így Magyarországnak, 4000 □mértföldre legalább is 36,000,000 forintba, és így kétannyiba kerülne a' katonaság, mennyi jelenleg egész jövedelme. 'E bizony csak ollyan, mintha mondanám: Napragyi Demeter becsületes magyar nemes, van is neki 30,000 forint jövedelme, de azért olly szegény, hogy ebből lovait sem tarthatja ki: mert Festetics Antal, ki szinte nemes, csak hogy valamivel terjedtebb birtoku évenként csak istállóira 60,000 ftot, és így két annyit

költ, mint Napragyi nemes társának egész jövedelme. Valjon ha mi együgyü magyarok így okoskodnánk, nem azt gondolná-e W.ur, hogy mi mindnyájan váczai candidatusok vagyunk (Váczon egy országos tébolyódtak háza van tervben, de még nem létesült)? De egy ausztriai jogtudósnak szabad ignorálni, a' tanulatlan magyarok pedig bizonyosan nem tudják, hogy Angolországban egy gyalog közvitéz 6 annyi zsoldát huz, mint a' magyar (az angol gyalog közlegény napi zsoldja 1 Schilling 30 ezüst kr., a' magyaré 4—5 ezüst krajczár). Mi magyarok nem tudjuk, miszerint egész Európában Orosz, Svéd, és Magyar országok tartják ki legolcsóbban katonáikat. Soha sem halottuk, hogy gyalogságot, lovaságot, közembereket, tiszteket összevéve, általjában egy katona Angliában 100 font sterlingbe vagy is közel 1000 ezüst forintba (The State of the Nation at the Commencement of the car 1822 London), Franczthonban 936 frankba (öst. Beob. 1823 Nr. 177.), Poroszországban gyalog közvitéz 62, lovas 218 tallérba (Voigtel Statistik des preussischen Staates, 1837. S. 259.), rendes magyar gyalog mintegy 58, lovas 145 ezüst forintba, egy magyar végőr pedig, hallatlan olcsóság! 31, azaz harmincegy ezüst forintba kerül (Hietzinger, Statistik der Militärgränze II. Th. S. 552.). És mind a' mellett, hogy Magyarország Nagybritanniához képest valóban szegény hon, 's kiterjedésre nálánál kisebb, még is Erdélyt nem is számlálva, békeidején csaknem annyi katonát tart, mint ama gazdag és hatalmas birodalom, ennek száraz hadiereje 108,672, Magyarországé 101,913 főből állván. Ily fonak okosko-

dásokkal állítja aztán W.ur nemzetünket egész Európa színe előtt szégyenpadra!

Ezeket előre bocsátván, már most W.ur rendszerint követve, először is a priori mutatom meg, hogy Magyarországnak nem lehet olly csekély jövedelme, miszerint azt maga a katonaság elnyelje; másodszer a posteriori számokkal bizonyítandom be, mikép finansziális állapotunknak W.ur általi felfedezése, nem egyéb egy kis ausztriai jogtudosi csintalan sophismánál.

A priori nem lehet igaz W.ur állítása: mert, bár nálunk az egész financiát a kormány kirekesztőleg kezeli, 's róla számot soha nem adván, annak valódi mibenlétét országos hitelességgel nem tudjuk: mindazáltal okunk van hinni, hogy ha az ország közköltségeit a kir. kincstári jövedelmek nem fedeznék, a kormány joga sőt kötelessége volna, a bevételt és kiadást nemcsak nem titkolni, sőt azt lehető legnagyobb világosságra, az országgyűlés eleibe hozni, 's ott méltán! követelni, hogy a nemzet saját terheit saját erszényéből vigye, mivel tisztelet, becsület, de sem ember sem Isten előtt nem volna igazság, hogy Magyarország közigazgatási költségeit az úgy is megterhelt ausztriai testvér német, cseh s. a. t. tartományok viseljék. Mivel azonban ez mindeddig elmaradt, sőt egy kis sovány financi adathoz is nagy bajjal juthatunk: a priori okunk van hinni, hogy Magyarország közköltségeit senki más nem viseli, mint a magyar nemzet maga.

Vizsgáljuk meg már Magyarország financiáját a posteriori. Wildner ur Magyarország közjövödelmét, 10 évi középszámot vevén fel 1840 ik év bezártáig, álli-

tólag biztos és hiteles kutfók után, évenként így adja elő (százas számokat kihagyván)

A) Egyenes Adó.

1. Katonai adó . . .	3,935,000	forint ez. pénzben.
2. Kamarai adó Horvát- országban . . .	95,000	„ „ „
3. Királyi városok királyi adója	36,000	„ „ „
4. Toborzási adó . .	75,000	„ „ „
5. Pótlék a' magyar k. testőr- sereg fen tartásához	104,000	„ „ „
6. Zsidók türelmi taksája	84,000	„ „ „
7. Subsidium ecclesiasticum	68,000	„ „ „
Összesen	4,397,000	„ „ „

Ebből szerinte a' restantia tett 1840 ik évig 8,200,000 ezüst forintot.

B) Indirect Jövedelmek.

1. Harminczadi jövedelem, mind a' külföldökkel, mind a' többi ausztriai országokkal való köz- lekedésben	1,418,000	f.
2. Vámjövedelem a' katonai Vég- vidéken	438,000	„
3. - - - - kölcsönös köz- lekedésben	1,057,000	„
4. Só	5,046,000	„
5. Taksák	119,000	„
6. Lottojáték	260,000	„
7. Posta	116,000	„
8. Salétrom és puskapor Regale	180,000	„
9. Kamarai uradalmak . . .	1,683,000	„
10. Bányák	277,000	„

C) Különös Jövedelmek.

1. Adalékok	16,000	f.
2. Fiscalitások	91,000	„
3. Megürült papi javadalmak . .	98,000	„
4. Rendkívüli jövedelmek . . .	93,000	„
5. Deperdita	632,000	„
6. Az adományzott kir. jószágok 5 $\frac{0}{100}$	484,000	„

Öszvege minden bevételeknek 16,395,000 ez. forint.

E' jövedelmet azonban W.ur Magyarország eránti kedvezésből, kerek számmal 17,000,000 ezüst frintban állapítja meg.

Köszönet a' nagylelkü urnak, de nekünk ez előadására 4 alázatos észrevételünk van. Azt tartjuk t. i. hogy kimutatása 1. devalváló, 2. felületes, 3. hiányos, 4. csonka.

I. Devalváló. Én nem állok ugyan olly közel a' hivatalos forrásokhoz, hogy az országos jövedelmekről 10 évi középszámot is tudnék megállapítani; de szinte szerencsém vala egy pár esztendőre a' magyar királyi udvari kamara bevételeibe, 's kiadásaiiba bepillantani, 's ebből és más országos adatokból számokkal bizonyíthatom, hogy W.ur jövedelmeinknek több kitételeit kevessebbre tette, mint kellett volna: azaz ugy is csekély jövedelmünket szándékosan devalválta. Vegyük fel például kimutatásának mindjárt első szakaszát, hol az egyenes adókról szól. Az országgyűlési irományokból tudjuk, hogy Magyarországon a' katonai adóban már Horvátország adója, 's a' magyar királyi nemestestőrsereg számára megkívántató pótlék is befoglalva van; de külön fizettetnek a' táborzási költségek *) a' királyi 's szepesi

*) Magyarországon katonai conscriptio nem létező, itt a' had-

városok taksája, a' zsidók türelmi adója, végre a' Subsidium ecclesiasticum, vagy is a' püspökök, apátok, s. a. t. által várak fentartására fizettetni szokott papi segedelem. Wildner ur pedig mind ez előszámlált 7 tételt összesummázzván, annak mennyiségét 4,397,000 forintra teszi, holott maga a' katonai adó a' legutolsó országgyűlésen tett ajánlás szerint is 4,395,244 ez. frintban 38 és $\frac{1}{2}$ krajczárban állapítatott meg, és így világos, miszerint W.ur mindjárt az első szakaszban országos jövedelmünkben 4 egész tételt elnyelt, 's maga malmára, mint alább látandjuk mintegy 300,000 pengő forintocskát megtakarított. Az indirect jövedelmekről közölt kitételeit már nem tudjuk ugyan illy kézzelfoghatólag megczáfolni, minthogy az ország jövedelmét 10 egész esztendőről nem láttuk; mindazáltal a' magyar királyi udvari kamarának 18 $\frac{30}{10}$ évi bevétele és kiadása, mellyet alább egész terjedelemben közlendünk, a' szemebetűnő nagy különbség miatt, kétséget támaszt bennünk az eránt, hogy W.ur a' 10 évi közép jövedelmet jól határozta volna meg. Annyival inkább, mert egy tételben a' *) deperditákban, világosan rábizonyíthatjuk,

sereg időről időre szabad fogadás vagy is toborzás által pótoltatik 's azért fizet az ország a' katonai adótól külön évenként 75,000 ez. forintot. Nagyobb szükség idején az országgyűlés ajánl ujonczokat.

*) Mik legyenek a' deperditák ezt az idegenek természetesen nem fogják érteni, 's nem is érthetik, mert az adózás e' különös neme csak Magyarországbán feltalálható, 's abban áll, hogy a' mi adózó népünk köteles a' katonaság számára zabot, szénát, kenyeret szolgáltatni, azon áron, melly még M. Theresia alatt szabott meg. Ez ár és a' piaczi ár közt már mai időnkben nagy a' különbség. A' megszabott ár e' természetnyekért a' katonai adóból visszatérítetik, de a' piaczi árigyaló veszteség, valamint a' katonaságnak a' törvényhatóságok által adott szállások, fa, gyer-

mikép a' 10 évi középszámot kevesebben állapítá meg. Ugyan is a' deperditák, a' katona élelmezés tárgyában munkálkodó országos választmány eleibe terjesztett hivatalos adatok szerint, 7 évi középszámmal azaz 1827 — 1833ig évenként 910,040 forintra, 50 $\frac{1}{2}$ krajczárra rugtak pengő pénzben, ő pedig 1830 — 1840ig, midőn a' természetények nagyobb ára miatt a' deperditák tetemesen nevedtek, az évenkinti középszámot kevesebben, azaz csak 632,000 forintban állapítja meg. Ismét 300,000 forint megtakarítás! Menthetné ugyan magát W.ur az egyenes adóra nézve avval, hogy ő ezt 4,397,000 forintra azért tevé, mert valósággal mind a' 7 tételből csak ennyi jött be; de ugy nem kellett volna ide bigyeszteni azon csillagocskát, hogy ez adóból a' restantia 1840ig 8,200,000 forintra felrugott, hanem világosan ki kelle vala tenni: mennyi a' törvényes tartozás, mi fizettetett be ebből, 's mennyi a' restantia, mert különben mindenki azt értheti, hogy a' 4,397,000 forint restantiája az említett 8,200,000 forint, azaz a' 4,397,000 f. sem fizettetett be egészen.

II. Felületes. Ha két tárgyat egymással akarunk összehasonlítani, ugy szükséges, hogy mind a' kettő egy nemű legyen, 's mindenik minden oldalról összehasonlitassék, mert különben párhuzamunknak semmi eredménye, 's az egész összehasonlitás csupán hiábanvaló papirosmázolás, és idővesztegetés. Midőn tehát W.ur Magyarország statusjövédelmét a' többi europai országok-

tya, 's más aprólékos szükségek a' királyi kincstár által meg nem térítetnek, hanem e' terheket a' házi adó viseli melyet szinte az adózó köznép fizet az illető törvényhatóságnak: 's e' katonaság tartásából származott vesztesség nevezetik deperditának.

éval összehasonlítá, mivel Magyarországra nézve csak tiszta jövedelmet vett fel, lehuzván elébb minden keze-
lén költségeket, óhajtottuk volna, ha ezt a' többi orszá-
gok jövedelmeire nézve is sinórmértékül veszi, mit pedig
nem teljesített egészen, mert némelly országoknál a' ke-
zelési költségeket is, a' jövedelemben látom, és így tiszta
jövedelmet, nem mindenütt tiszta jövedelemmel hasonlít-
ván össze, munkája felületes és eredmény nélküli. To-
vábbá az igazság és méltányosság kívánata szerint meg
kelle vala említeni W. urnak, miszerint Magyarorszá-
ban a' közigazgatásnak több ágai egy garassal sem ter-
helik a' királyi kincstárt, hanem vagy tőkék, vagy fekvő-
jóságok jövedelmeire vannak alapítva, mellyek pedig
más országokban egyenesen a' status pénztára által fe-
kvőjóságok jövedelmeire vannak alapítva, mellyek pedig
más országokban egyenesen a' status pénztára által fe-
deztetnek. Így nálunk az egész egyházi rend és iskolai
ügy egy krajczárába sem kerül a' királyi kincstárnak,
sőt a' cath. fő papság fekvő jóságokkal igen is gazda-
gon van dotálva. Mellynélfogva vagy meg kellett volna
ezt Magyarországról jegyezni, vagy más országoknál is
a' közigazgatás ezen ágaira eső költségeket, például Po-
roszországban az oskolákra és papokra kiadott 2,683,000
tallért az összes jövedelemből szükséges lett volna le-
húzni, hogy igazságos, és alapos hasonlítás tétethessék,
mit azonban W. ur elmulasztván, egész párhuzama, 's
innen vont következései, Magyarország finanziaja feletti
lamentatiojával együtt egy batkát sem ér.

III. Hiányos. De nem csak alapítványi közjő-
vedelmeket, hanem valóságos adót az adózók erszényére
évenként kivettetni szokott egyenes adót is kihagyott

W.ur zámitásából. Ő tudnillik a' házi adóról melyből fizettetnek nálunk a' politicalai tisztviselők és bírák, orvosok, mérnökök, biztosok, szolgák, rendőrök, tartatnak rabok, csináltatnak utak, hidak, 's. a. t. egy betű említést sem tesz, talán azért, mivel ez adó nem a' királyi kamara, hanem a' törvényhatóságok 's a' nagy méltóságu királyi helytartótanács által kezeltetik. Hát a' katonai adót és deperditákat ki kezeli? Ha a' deperditák közjövedelemhez sorozhatók miért nem a' többi házi adó? Hiszen épen az ez által fedezett közköltségek nyelik el más országokban a' királyi kincstárjövedelemnek igen tetemes részét. Pedig nálunk sem csekély teher ez a' háziadó, mert ez csupán a' vármegyéknél a' deperditákon kívül 5 évi középszám szerint (1835—1840) évenként, 2,700,000 ezüst forintra rug, 's legujabban a' mezei szolgabírák felállítása következtében még tetemesen növekedett. Bizony ha illy szép summácska is kihagyatik a' közjövedelmek sorából, ugy könnyű volt megmutatni W.urnak, hogy Magyarországnak van egész Európában legcsekélyebb közjövedelme, 's hogy nálunk találtatik legkevesebb practicaí patriotismus, és közjó iránti indulat.

IV. Csonka. Midön W.ur honunk dicsőségéért röpirata kidolgozásában izzadozott, nagyon szórakozott lehet, mert honunk egyik tetemes integrans részét a' katonai Végvidéket, Magyarországból mintha oda sem tartoznék, egészen kifelejté. Ő mindenütt csak 4,000 □mföldnyi Magyarországról beszél 's a' Végvidék jövedelmét (az itt találtató harminczadhivatalok kivételével) Magyarország közjövedelméből irgalom nélkül kihagyja. E' feledékenység igen sok ausztriai írón megtörtént már,

de W. urról mint Magyar indigenáról fel nem tettük ezt. Mások, 's köztök Hietzinger a' Végvidék statisticájának jeles írója már világosabban lépett fel, 's a' Végvidéket úgy festi, mint az ausztriai birodalomnak egy különös, önálló tartományát. Mi céljuk lehet ez uraknak, nem nehéz kitalálni, de más részről mi magyarok is csakugyan hibások vagyunk, mert a' Végvidék egészen katonai lábra állittatván, 's ennek, következtében sok ausztriai, elem csuszván be, e' miatt olly kevés részvéttel viseltettünk eránta, hogy alig van hazánkban 100 ember ki ennek szerkezetét, törvényeit, 's egész mibenlétét teljesen ismerné. Mi csuda tehát, hogy legujabban egy végvidéki hatóság kétségeskedett, ha valljon az utóbbi országgyűlésen hozott magyar váltójog a' katonai Végvidékre kötelező erővel bír-e? Bizony nem ártana nekünk magyaroknak egy kissé jobban vigyázni, mert könnyen úgy járhatunk mint drávántuli kerületünkkel jártunk, melly egészen eltévedt. Még ez a' török bejövetele előtt kiegészítő része volt az anya Magyarországnak, 's 4 vármegyét foglalá magában (Szerem, Verőcze, Poszega és Valkó) és lassankint azon vettük magunkat észre, hogy a' valóságos Szlavonia Horvátországgá, drávántuli kerületünk pedig Szlavoniává változott által, 's e' tévedés törvénykönyvünkbe is becsúszott. Mennyi keserű vitatkozások származtak e' miatt legközelebbi országgyűléseinken? Nem jobb lett volna -e ezeket kissé nagyobb örködés mellett elkerülni? Hogy tehát itt is Magyarország statusjövödelme csonkán nemaradjon, bátorkodni W. urat megigazitni, 's a' Végvidék közjövödelmét, melly Hietzinger szerint 1,509,230 fr. 20 kr. p. p. tesz, maga helyén Magyarország közjövödelméhez sorozni.

Ez észrevételek előrebocsátása után, tájékozás végett imé közlöm a' magyar királyi udvari kamarának 1839ik évi első november 1840ik octob. 31keig terjedő bevételeit és kiadását, hasonlításul hozzátévén Wildner ur adatait, mellyek szerinte 1830—1840ig középszámmal, és tisztán a' kezelési költségek levonásával vétettek:

Még mielőtt Magyarországnak valóságos kipótolt és nem csonka jövedelmet adnók, szükséges néhány felvilágosító jegyzeteket tennem. A' kamara mint a' közlött táblázatból látjuk, bevételeibe csak azon jövedelmeket vette, mellyeket aga kezel; 's így kimaradtak az országos jövedelemből a' katonai adó, a' háziadó, a' deperditákkal együtt, mellyek a' törvényhatóságok, 's illetőleg a' n. mélt. k. helytartónács, — a' végvidéki jövedelem, melly az udvari fő haditanács, és a' bányajövedelem, melly részben a' bécsi közönséges kamara által kezeltetik. A' katonai adó a' rosz kivetés miatt, fájdalom nem szokott rendszeren befizettetni, 's azért a' 4,395,244 fr. 38 kr. törvényes tartozásból a' restantia tesz évenkint 7 évi középszámmal 445,568 fr. 11 $\frac{1}{2}$ kr. A' Végvidéken a' jövedelem legnagyobb részét ($\frac{2}{3}$) az egyenes adók teszik, ezután jönnek a' veszteglóházi tisztításért, továbbá az erdőkért, 's pusztákért járuló jövedelmek. Összesen az egész tett Hietzinger szerint 6 évi középszámmal (1818—1823), ezelőtt 20 évvel évenkint 1,509,230 fr. 20 kr. Ellenben Springer legújabbj statitikájában (2. B. S. 220.) a' Végvidék jövedelmét 2,639,000 forintba szabja meg. A' beligazgatási költségek 1,157,390 fr. 30 kr., a' végvidéki katonaságra tett kiadások 1,398,617 fr. 27 kr., összesen a' kiadás = 2,556,007 fr. 57 kr. A' magyarországi bányák jövedelmét meghatározni bizonyosan nem tudom. Schvartner szerint ezeknek tiszta jö-

K i a d á s.

A' m. k. A' magyar. k. udv. kam. pénztárából 1839
nov. 1. 1840 oct. 31 napjáig.

Wildner ur
szerint
1830-40ig.

A' bécsi udv. közöns. kamara pénztárába vitetett.

	Convent pénzben.		Váltóban.		Status kötelezvény.	
	F.	X.	F.	X.	F.	X.
1. Városi föl	6,673,395	28 3/4	184,500	--	--	--
2. Subsidium	809,544	--	--	--	--	--
3. Türelmi a	1,088,214	7	--	--	--	--
	128,966	49	--	--	--	--
4. Városi föl	3,167,000	--	--	--	--	--
5. Subsidium						
6. Türelmi a	378,385	51	--	--	--	--
7. Harminez	1,389,000	--	--	--	--	--
8. Só.						
9. Taksák.						
10. Lottojáték						
11. Posta.						
12. Kamar. ur	Áttételek a' különböző kamarai					
13. Megürült	hivatalokhoz a' vidéken.					
14. Bányák.	3,175,796	18.	15,975	14	--	--
	4,359,619	18.	566	39	--	--
15. Adalékok fudusokl	44,500	--	--	--	--	--
16. Fiscalitás	5,000	--	--	--	--	--
17. Különböző	537,952	43.	156,456	12	--	--
	31,924	2.	80,539	33	--	--
18. Eladott ka	77,623	29.	44,584	21	--	--
19. Különböző	2,262	58.	--	--	--	--
	66,446	49.	7,085	32	4,892	18
20. Áttételek a udv. 's más p						
Ö	21,935,631.	52.	489,707.	31.	4,892.	18.

Az egész jövedelem katonaság tartására sem elegendő.

vedelme még Josef császár alatt 1,096,400 fr. $\frac{3}{10}$ kr. volt; azonban W.ur a' salétrom és puskapor regaléval együtt 10 esztendőre középszámmal évenként csak 457,000 ezüst fr. tiszta jövedelmet mond; mit én is bár kevésnek tetszik, ne hogy W. úrral ellenkező hibába, nagyításba essek, szinte elfogadok. Egyébiránt némely kisebb tételeknél Wildner ur adatai nagyobbak a' kamara adatainál, mi onnan megmagyarázható, mert ezek rendetlen és bizonytalan jövedelmek lévén, egy év bizonytalan eredményt nyújt, 's itt W.ur 10 évi számítása tagadhatlanul biztosabb. Végre a' budai kir. kamara jövedelme közt olly 2,373,005 forintot is látunk, melly a' bécsi közönséges udvari kamarától, 's más ausztriai vidéki penztároktól tétetett által, a' vidéki magyar só - harminczad, 's más fizető hivatalokhoz. Oka ennek az, mert a' magyar só, harminczad 's. a. t. hivataloknál olly fizetések is történnek, mellyek az ausztriai német tartományokat illetik. Ennélfogva ez csak átfutó jövedelem lévén, mind a' magyarországi jövedelemből, mind a' kiadásokból levonandó. Lassuk már most kiegészítve, kipótolva Magyarország hihető évenkénti statusjövedelmét és kiadását:

Magyarország Financziája.

Bevétel.

1. Katonai adó	4,395,244 fr. 38 $\frac{1}{2}$ kr.
2. Házi adó, deperdita nélkül .	2,700,000 „ — „
3. Deperdita	910,040 „ 50 „
4. Végvidéki földadó 's más jövedelem	2,639,000 „ — „
5. Toborzási adó	75,000 „ — „
6. Királyivárosok taksája . .	18,041 „ 2 „

7. Szepesi városok	18,231 fr. 20 kr.
8. Subsidium ecclesiasticum	68,000 „ — „
9. Zsidók türelmi adója	158,700 „ — „
10. Kamarai uradalmak	2,568,000 „ — „
11. Bányák és salétrom	457,000 „ — „
12. Megürült püspöki javadalmak	98,000 „ — „
13. Harminczad 's vám jövedelmek	5,485,000 „ — „
14. Só regale	9,985,000 „ — „
15. Lotto	436,000 „ — „
16. Posta	154,000 „ — „
17. Taksák	119,000 „ — „
18. Adalékok különböző fundusokból	54,000 „ — „
19. Donatiók	484,000 „ — „
20. Fiscalitások	160,000 „ — „
21. Különböző rendes és rendkiv. jövedelm.	120,000 „ — „
	<hr/>
Összesen	31,102,257 fr. 50 $\frac{1}{2}$ kr.

Kiadás.

1. Bécsbe küldetik a' centralis kincstári pénztárba	7,210,000 fr.
2. Budán a' felséges udvar számára	129,000 „
3. Magyarországhban status adósságokért	1,090,000 „
4. Királyi kormány és ítélőszékek	1,450,000 „
5. Só felemelt árából, utakra, vizekre	300,000 „
6. Megyei tisztviselők, szolgák, rabok, s.a.t.	2,700,000 „
7. Végvidéki beligazgatás	1,158,000 „
8. Magyarországhban fekvő rendessor és végvidéki katonaság	9,900,000 „
9. Restantiák az egyenes adókból	600,000 „
10. Jövedelemkezelési költségek	6,565,257 „
	<hr/>
Összesen	31,102,257 fr.

Ezek szerint tehát Magyarország közjövödelme épen nem azon karban áll, mint W.ur állítja, mert ez nem 17,000,000 forintra, hanem közel két annyira felmegy; 's így W.ur összehasonlításai a' többi europai országok jövödelmeivel, mellyeket fáradtságosan összegyűjtött, 's innen levont siralmas kifakadásai, és leczkezései egy fillért sem érnek, 's még mélyebben sülyednek, sőt tökéletesen elenyésznek, ha az itt következő észrevételeket elfogultság nélkül figyelembe vesszük.

1. Magyarorszáiban az oskolák és papok a' királyi kincstárnak egy krajczárába sem kerülnek; mivel ezek kitartása vagy fekvőjóságokra, vagy pénztökék kamataira, vagy egyes adakozók joltévóságára van alapítva. Bizony pedig az ausztriai egész birodalomban csak magok az oskolák évenként 2½ millio ftot kívánnak meg. (Az ausztriai birodalomra nézve adatainkat mindenütt Springernek 1840ben kiadott Statistikájából vettük).

2. Nállunk más sűrűnépességű 's gazdag országokhoz képest a' készpénznek aránylag nagyobb becse, az élelembeli szükségeknek pedig csekélyebb ára lévén: itt kevesebb pénzerővel is többet lehet végrehajtani, mint ama duzs országokban. Innen a' magyarországi köztisztviselők felette csekély fizetést húznak. Egy eskütt 100, Szolgabíró 200, egy első rangu megyének első tisztviselője, az első alispán 800, egy nagy királyivárosbeli Senator 400 forinttal megelégszik akkor, midőn Németországban ennyit egy irnok is húz.

3. Magyarorszáiban a' közigazgatás nem csak olcsó, hanem egyszersmind igen egyszerű. Oka ennek municipalis szerkezetünk. Itt egy 200 □mföldnyi nagyságu vármegyét 50 — 60 tisztviselő igazgat, holott Né-

metországban illy kiterjedésü herczegségnek egész ministeriuma, és több száz főből álló tiszti személyzete van. Innen a' megyei tisztviselők, szolgák fizetése, rabok tartása, rendőrség, utak, hidak csinálása (mellyek igaz hogy rozsak), nem kerül többbe 2,700,000 forintnál; ellenben az ausztriai birodalomban a' tisztviselők személyes fizetése 30,000,000 forintot, Poroszországban a' bírák, political tisztviselők, rendőrség és utak 7,067,000 tallért (mintegy 10,500,000 ezüst frintot) kívánnak meg.

4. Honunkban, a' szoros értelembbe vett királyi tiszteket kivéve, más országos, — vármegyei, — városi tisztviselők nyugpénzt nem huznak (némelly de kevés varmegyékben, köz tisztviselők számára magok a' birtokos nemesek adtak össze egykis nyugpénzi-fundust). És ez nagy költségkimélés, mert az ausztriai birodalomban 1837ben 9000 tisztviselő, 790 szolga, 12,150 tisztviselőzvegy, 1200 szolgálzvegy, 9900 árva pensionnal, 33,420 alsó rangu személy pedig provisionnal vala ellátva. Poroszországban a' rendszeresített nyugpénzi intézet a' statusjövedelemből 2,550,000 tallért nyelt el, a' katonai penziokat ide nem értve.

5. Már fentebb említettük, miszerint Orosz, Svéd, és Magyar országok tartják ki lególcsóbban katonáikat. Így az egész ausztriai birodalomban a' szerezredbeli köztvitések Magyarországon és Galiciában legkevesebb, Olaszországban 's a' német tartományokban legtöbb zsoldot húznak. Továbbá a' végvidéki katonaság kitartása, melly különben a' magyar hadi erő nagy részét teszi példátlan ólcsóság. Így tiszti fizetésekre, zsoldra, Medailladijakra, utazási 's vontatási költségekre, szálláspénzek-

re, fegyverekre és ruházatokra, szóval minden nemű szükségekre nem fizettetik több évenként 1,390,617 ftnál, 26 kr-nál. Már mellyik status képes 36 zászlóaljat, 8 lovas századot, mintegy 48,000 fegyverest, kikészítve, 's hadi lábra állítva 13 — 14 száz ezer forinttal előteremtteni? E' tetemesen csekély költség egyik nagy fontosságú eredménye a' Végvidék szerkezetének. Itt tudniillik a' zsold földel pótoltatik a' katonának, de ezen föld 609 □ mértföldet foglal el a' magyar korona birtokából. Mennyi 's minő áldozat kellett arra, míg ennyi föld a' hadi kincstár sajátjává tétethetett? Hiszen nem épen olly régen történt, hogy kikerekítés végett, néhány csekély végvidéki falukért cserében a' kamara, mind a' zágrábi püspöknek, mind az odavaló káptalanak, 's az auraniai perjelnek hazánk leggazdagabb vidékén, Torontál vármegyében terjedelmes uradalmakat engede át. Illy áldozatoknak köszönhetjük mi azt, miszerint egy, két zászlóalyból álló végezrednek teljes kiállítására évenként csak 76,995 ·/. 37 $\frac{1}{2}$ krajczárba kerül pengőben, holott ha e' két zászlóaljat olaszországi lábón fizettetének, három annyinál is többet azaz 274,405 fr. 33 kr. kívánna meg. Lássá Wildner ur, nem emésztifel katonaságunk hazánkknak minden közjövödelmét, 's ámbár Magyarország csak 7000 fővel tart kevesebb katonát, mint Nagybritannia, még is midőn ez 50,000,000 forintot költ száraz hadiseregére, akkor a' miénk 10,000,000 forintal is beéri. Így lesz nevetséges az olly ember okoskodása, ki a' nélkül hogy mindenik ország körülményeit megvizsgálná, összehasonlitásokat tesz: hogy mystificálhasson. Itt ugyan azt mondhatná W.ur, hogy e' 10 millio forint csak az országban benszálásoló

katonaságra költetik, de ha a' nemzet által állított sor-katonaság mind ben az országban tanyáznék, ugy a' ki-tett summa nem lenne elégséges. Ez nem áll; mert az egész ausztriai hadsereg költségei Springer szerint 42 millio forintra mennek *), már pedig ha a' végvidéki

*) Mennyibe kerül valósággal jelenleg az egész ausztriai had-sereg, ezt, mivel mostanról hivatalos kimutatását költségeinek nem láthattam, nem tudom, 's azért Springer adata mellett maradok; de igen nagy felvilágosítást nyujthat e' tárgyban nekünk egy ré-gibb előttem fekvő hivatalos számadás másolatja mely az ausztriai hadsereg pénztárának minden bevételeit, és kiadásait részletesen előterjeszti. A' számadás szól 1807ik évről. Ebben bejött a' hadi pénztárakba:

1. Különböző kamarai pénztárokból . . .	49,538,321 fr. 28 ² / ₅ kr.
2. Eladott hús árából	943,800 „ 35 ² / ₅ „
3. Idegen pénzek	10,171,292 „ 48 ² / ₅ „
4. Pénztári maradvány 1806 oct. végén . . .	1,910,261 „ 33 ² / ₅ „
Összesen	62,563,676 fr. 25²/₅ kr.

Kiadás.

1. Katonaság fizetése, ruházatára, élel-mére e. a. t.	48,584,579 fr. 53 ² / ₅ kr.
2. Hús kiszolgáltatást bérlőknek	1,012,574 „ 18 ² / ₅ „
3. Idegen pénzek vissza fizetésért	11,892,459 „ 39 ² / ₅ „
4. Pénzbeli restantiákra 1806 oct. vég.	1,068,062 „ 35 „
Összesen	62,563,676 fr. 25²/₅ kr.

A' kiadás rovatában a' tételek olvashatók;

1. A' szolgálatban lévő generáloknak . . .	1,943,157 fr. 44 ² / ₅ kr.
2. Tisztek nyugpénzére	688,007 „ 11 ² / ₅ „
3. Az ezredek és katonai testek tartására	18,825,356 „ 36 ² / ₅ „
4. Termesztmény és agybeli	12,482,694 „ 16 ² / ₅ „
5. Száláspénz és salgamum	505,654 „ 9 „
6. Vontatás és fogadott szekerek	219,049 „ 39 ² / ₅ „
7. Katona állításra, lovak szerzésére és katonai szökevényekre	313,024 „ 47 „
8. Katonai összeirási költségek	66,636 „ 45 „
9. A' német tartományok ménesi és hágó intéz.	445,015 „ 15 ² / ₅ „
10. Mezőhegyesi katonai ménes	357,956 „ 51 ² / ₅ „
11. Radanczi Bucovinába	224,367 „ 36 ² / ₅ „
12. Spanyol csődörökre	429,616 „ 37 ² / ₅ „

17 ezredet, 2 zászlóaljt, 's 1 huszár ezredet lehúzzuk, mellyek ngys csekélységbe kerülnek, az összes sorezredeknek a' magyar ezredek, egy negyedrészt sem teszik (az ausztriai had áll 58 sorgyalog, 5 ágyus, 1 vadász, 17 véggyalog 37 lovas ezredből, 12 vadász, 6 vár-

13. Orvosi szerek	173,875 fr.	2 kr.
14. Katonai ruházatra és készület.	3,059,077 „	29 ² / ₃ „
15. Fegyverekre, hadi készül. ágyukra	1,312,426 „	20 ² / ₃ „
16. Hajós hivatalokra	118,488 „	59 ² / ₃ „
17. Tábori kocsk számára készületekért	233,807 „	44 „
18. Kaszárnyák kitgazítása	391,221 „	59 ² / ₃ „
19. Nagyobb hadi gyakorlatok költs.	45,201 „	24 „
20. Várerősítési rendes, és rendkiv. klöts.	641,355 „	50 ² / ₃ „
21. Végvidéki költségek	2,963,811 „	55 ² / ₃ „
22. Vesztegházi intézetek	9,262 „	27 ² / ₃ „
23. Katona rabok tartása	4,235 „	50 ² / ₃ „
24. Be nem sorzott katonákra	1,716 „	10 „
25. Katonairendőrökre	20,393 „	52 ² / ₃ „
26. Németújhelyi katona Academia	107,402 „	— „
27. Invalidusokra	2,004,865 „	5 „
28. Katonafiú nevelőházakra	152,012 „	43 „
29. Hernalsi katonatiszti leánynevelő intéz.	13,008 „	39 ² / ₃ „
30. Korházak buturaira	21,775 „	56 ² / ₃ „
31. Lóispotályokra	37,196 „	13 ² / ₃ „
32. Fogadott szálásokra	22,649 „	41 „
33. Posta és Cancellaria költségekre	439,509 „	9 ² / ₃ „
34. Utazási 's más napdijakért	37,885 „	58 „
35. Jutalmazásokra	2,628 „	2 ² / ₃ „
36. Váltók és pénz cursusából származó veszteségekre	15,530 „	14 ² / ₃ „
37. Pénzek vitelért	20,742 „	18 ² / ₃ „
38. Titkos költségekre	37,614 „	2 ² / ₃ „
39. Földabrosz készítés	125,112 „	2 ² / ₃ „
40. Visszafizetett hadi segéd pénzekre	338,932 „	21 ² / ₃ „
41. Véletlen kiadásokra	62,322 „	48 ² / ₃ „
Összesen		48,584,579 fr. 53 ² / ₃ kr.

E' költségekre szükséges megjegyeznünk, hogy az akkori pénzfolyam szerint 2 forintért 1 mostani conv. értékű frintot; továbbá hogy ekkor olasz az tartományok és Tiroi a' birodalomtól elszakítva valának.

őr, 2 végzászlóalyból 's a' szükséges mérnöki, tábori szekeres testből, 's ezek közt a' végezredeket, 's zászlóalyakat, és az erdélyi ezredeket levonván, csak 12 sorgyalog, 's 10 huszár magyar ezred számláltatik) 's így az arányban sem esnék több ránk a' fen kitett summánál. De alaptalan állítás is az, mintha Magyarorszában kevesebb katonaság szálásolna az ország által állított had számánál. Mert igaz ugyan, hogy gyalogságból kevesebbet tartunk, miután 1846-ban az országban csak 183 gyalog század feküdt, és így a' magyar ezredéből, még 3 ezred és 9 század hibázott, de ellenben ugyan azon évben nálunk 16 lovas ezred tanyázván épen a' sokkal költségesebb lovasságból 6 egész ezreddel szálasolt több, mint Magyarország illetősége hozta volna magával, 's bizvást állithatjuk, hogy illy körülmények közt többet költöttünk mintha csupán a' magyar ezredék tanyáztak volna az országban.

Tényekkel és számokkal bebizonyítottuk tehát, hogy Magyarország közköltségeit senki más nem viseli, mint a' nemzet maga. Nem igaz e' szerint, hogy tisztviselőink az országtól fizetetlenül hagyatnak. Alaptalan állítás, hogy mi királyunk udvartartására, 's a' külső nemzeteknél képviseltetésünkre semmit nem adózunk, mert a' bécsi centralis pénztárba évenként 7,200,000 forint folyván be Magyarországból; ebből, ha a' mondott terhekből reánk arányosan háramló költségeket levonjuk is (Springer a' császári udvar költségeit körül belől 3 millio pengő forintra teszi) még fenmarad 5,000,000 forint. Szószaporítás az, hogy mi statusadosságot nem fizetünk, mert bár mi illyet alkotmányilag el sem ismerhetünk, mint sine nobis de nobis történt dolgot,

mindazáltal csak a' budai kamarai pénztár statusadósság kamatjaira évenként 1 millio ftnál többet költ. Rágalom az, hogy azon számos kiadási csatornába melyek a' birodalom közös javára szakadatlanul folyni tartoznak, Magyarországból semmisem ömlik be, mert biz azokba évenként 5,000,000 forintocska csergedez, 's evvel hihetőleg ismét statusadósság fizettetik. És itt valóban óhajtánám, ha W.ur, ki a' hiteles forrásokhoz állítása szerint olly közel áll, minden országát az ausztriai birodalomnak sorba venné, és kiszámítaná, hogy levonván a' bel-igazgatási, katonasági, udvartartási, költségeket, ezeken felül mindemik valljon mennyi summácskát eresztget azon közös jóllétre rendelt erecskébe. Hiszem, e' tekintetben nem sok tartomány múlna felül Magyarországot, mert ha tetemesen felülmulná, ugy bizony nem lett volna kénytelen a' birodalom a' legközelebbi időkben is újabb status kölcsönöket venni fel. Egyébiránt ha számításba ereszkedik W.ur, kérem ne hallgassa el a' mit tud, 's ne mondja azt mit nem tud, mint ezt Magyarországgal cselekedte.

Vége Wildner ur, ki jól tudta azt, hogy Magyarország kereskedése és ipara bilincsek közt sínylik, sínylik pedig épen azon gyarmati állás miatt, melybe az ausztriai tartományok ellenében helyhezve van; ki tudta, miszerint a' Magyarország és a' többi ausztriai tartományok közt fenlevő vámvonal fő rendeltetése volna az adómentes magyar nemest is indirecte megadóztatni, csakhogy ez által a' gyermek a' fördővizzel együtt kiöntetett; ki tudta azt, hogy e' vám rendszer következtében a' csek, vagy ausztriai közjövedelem rovatalában szép summácska indirect kisajtott magyar pénz forog:

nem tudom minő joggal, minő indulattal gúnyalható szegénységünket, fitymálható közjövedelmünket, kétséges kedhete practicai patriotismusunkról. Ezekre csak azt sugom fülébe Wildner urnak: hogy ki másokkal igazságtalanul bánik, 's azokat felül rá még gúnyolja, azt lovgiatlan, sőt annális mélyebben sülyedt férfinak tarthatom.

III. Szakasz.

Mellyek főbb okai honunk hátramaradásának?

Wildner ur egész röpiratában nem mond annyi igazat, valót, mint midőn hátramaradásunkat fejtegeti. Ezt mi elismerjük, nem tagadjuk, nem szépítjük. Itt csak kettőre vagyok bátor figyelmeztetni W.urat. Midőn földmivelésünk elhanyaglásáról beszél egész biztossággal állítja, hogy Magyarország évenként csak 2,300,000 pozsoni mérő tisztabúzáat termeszt, holott a' 4 szerte kisebb Csehország 1,892,000 mérőt állithat elő. Látván, hogy ez adatját Springer statisticájából meríté, észrevevém, miszerint W.ur Springernek igen nevezetes sajtóhibáját hiven utánirá. Ha W.ur jobban vigyáz, figyelmét el nem kerülte volna, hogy Springerben Magyarország egész rovatola tévedésből Erdélyországéval cseréltetett föl. Így lett Magyarországnak 9,500,000 mérő helyett 2,300,000 mérő buzája, 's Erdélynek minden ausztriai birodalombeli országok közt legtöbb természetménye, holott Erdély a' monarchiának sem legnagyobb, sem leg-

termékenyebb tartománya. Tehát még tévedésből is inkább kisebbbire mint nagyobbira bennünket W.ur. Második figyelmesztetésem az iskolákat illeti. Nálunk nem annyira abbau fekszik a' hiba, hogy kevés elemi iskolával bírnak, hanem inkább abban, hogy a' létezők is rosszak. Mert igaz, miszerint az oláhoknál, oroszoknál, rácoknál, horvátoknál felette kevés elemiskola van; de a' magyarok, németek, tótok, e' tekintetben a' sokkal műveltebb angolokkal, francziákkal is vetélkedhetnek, mintán náluk szinte minden 13ik lélek iskolásgyermek, de biz ezek keveset tanulnak olyat, mit jövődő pályájokon használhatnának. Ez az eset a' tudományos iskolákkal is. Nem áll W.ur azon állítása, mintaha nálunk kevés főiskola volna, azért mert hazánkban csak egy, az ausztriai német tartományokban pedig 5 universitas található. Sőt inkább megfordítva kellétnél több főiskolánk van, miután az universitások hiányát 5 academia, 2 lyceum, mellyeknek csak academia név hibázik (a' pécsi és egri), 5 collegium, mellyekben az orvosi karon kívül, a' többi 3 tudományos kar feltalálható, bőven kipótolják, de mindezen főiskolák a' kor szükségait, 's kívánatait nem elégítik ki, 's ez adott okot arra, hogy jelenleg a' két felekezeti protestánsok egyesülve Pesten egy új főiskolát akarnak alapítani. Egyetlenegy universitasunk a' pesti, szellemi működéseit a' bécsi universitas, terjedelmes uradalmait és tőkepénzeit, a' királyi helytartótanács kormányozván, mind szellemi, mind anyagi tekintetben függő. Egyébiránt gyümölcseről ítélvén meg a' fát, az ausztriai universitások, és a' magyar főiskolák növendékei egymásnak éppen nem sok szemrehányást tehetnek.

Hátramaradásunkat tehát fájdalom! magunk is igen érezzük. Itt csak az a kérdés mikép segíthetnénk legcélszerűbben rothadásnak indult nemzeti testünkön? De mielőtt erre felelhetnénk, elébb az okokat, mellyek hátramaradásunkat okozták szükséges kifürkészni, mert az orvos csak úgy segíthet sükeresen betegén, ha nyavalyájának fészket, 's okait kipuhatolni, 's azokat elhárítani, igyekszik, úgy nekünk magyaroknak is, veszteglésünk okainak kinyomozása legszükségesebb feladat. És már most tekintsük meg, mikép állunk jelenleg. Akarunk, de nem tudunk előre menni, mert szellemi, 's anyagi szegénységünk lebilincselve tart. Anyagi jólétünket nem mozdíthatjuk elő, mert szellemünk, intelligenciánk parányi; szellemünket nem növelhetjük, mert anyagi erővel nem bírunk. És ebből láthatni, milly egyóldalnak azok, kik egyiknek vagy másiknak elhanyaglásával, csak a szellemi, vagy csak az anyagi erőt akarják előbb kirekesztőleg szaporítani. Bizony egyik sem halad, az a másik nélkül, hanem mindeniket együtt kell elkezdenünk, 's mindenikből annyit felfognunk, mennyit csak erőnk engedi, különben e' keserves dilemmából soha de soha ki nem vergődünk. Hány okszerűen művelt gazda, kézműves, gyáros, kereskedő van hazánkban? Képes-é e' maroknyi tömeg nálunk virágzó földművelést, müipart, kereskedést előidézni és fentartani? De továbbá arra, hogy betegségünket meggyógyítsuk szükséges előbb meggyőződünk hogy betegek vagyunk. Nem szomorító-e tehát most, hogy Magyarország életkérdései épen szathmár vármegyében sujtattak le ólmossóttal, azon megyében, hol minden évben, bizonyos időszakban egy nagy rész az árvizek 's járhatatlan roz

utak miatt africai vadonnyá aljasul, hol csak madarak közlekedhetnek szabadon egymással? De ezen olmosbotos urak nem érzik bajaikat; és ez a legveszedelmesebb előpostája a közel halálnak. A buta töröknek hiába mondanók, hogy nemzetére a halálos ítélet ki van mondva, 's hogy ennek végrehajtását csak az európai keresztény nemzetek féltékenysége késlelteti egy időre; ő nem hinné ezt, 's a törököt most is a propheta kiválasztott népének, 's a világ első nemzetének hiszi és vallja. Boldog álom, édes elszenderedés a közelgő-biztos halálra! Istenem mentsd meg nemzetemet illy édes álomtól! És ti szüz vállak, ti régihez makacsul ragaszkodó magyar honfítársaim tekintetek haldokló török szomszédaitokra, és ébredjetek, hogy utódaink átka benneteket ne sujtson! De hiszen siketeknek beszélek mert kiket e' sorok illetnének, azok kalendariomon kívül egyebet nem olvasnak. Népmvelés, iskolák, tanítóintézetek egyesületek tehát szükségesek, hogy megvilágosittassanak fejünk, 's láthassuk az előttünk tátongó mélységet. De egyszersmind országutakra, vasutakra, vizek szabályozására, iparunk, kereskedésünk emelésére is áldozunk annyit, mennyi szegénységünkötől kitelik. Mind szellemi mind anyagi szükségünkre lesz költségünk, ha szüz vállainkra hon-szeretetet rakunk, 's ha örökös pénzszükség-röli panaszkodásunk helyett, tivornyázással 's kártyázással fel-hagyunk.

Ugy de mind anyagi mind szellemi szegénységünk csak okozatok, 's így vissza kell mennünk a' régibb időkre kifürkészni azon okokat, mellyek mostani hátramaradásunkat eszközölték. És itt mindent higgadtan megfontolva, 4 fő ok tűnik fel előttem, mellyek ezek:

1) a' nemzet és kormány közti bizalmatlanság. 2) fő aristocratiánk elnemzetlenedése. 3) a' magyar birodalom, és ausztriai német tartományok közt fenálló vámrendszer. 4) a' magyarnak nyelvével való nem gondolása. Lássuk egyenkint.

I. A' nemzet és kormány közti bizalmatlanság. Wildner urnak egész röpiratában legokosabb tanácsa az, hogy azon bizodalmat, melly hála az egeknek, a' kormány és nemzet közt helyre állott, mindenképen meggyökeredztetni és örökre megalapítani igyekezzünk. Nem lehet ezt nekünk is eléggé ajánlanunk, 's tagadhatlanul e' jó szándék a' teendők sorában első helyet foglal el; kerülnünk kell mindent, mi félreértésre okot adhatna, 's e' bizodalmat, melly a' thron és nemzet boldogságának első talpköve, valamikép megzavarodhatná. És ezt annyival inkább, mert ha régi időkre visszapillantunk, tétovázás nélkül hátramaradásunk fő okát, 's bajaink gyökerét, e' bizalmatlanságban kell keresnünk. De midön e' tárgyat fejtegetnénk, különbséget kell tennünk a' kormány és az uralkodóház közt. A' magyar nemzet szeretete, rendithetlen hűsége fejedelmi házához, soha csak perczig sem szenvedett változást. Pedig nem csak azért, mert a' magyar az örökösödési alaptörvényt mind két oldalról szent és felbonthatatlan szerződésnek tartja, hanem azért is, mert az első magyartól fogva az utolsóig megvan győződve arról, hogy Európában egy ország thronján sem ül olly uralkodóház, melly kivétel nélkül minden felséges tagjaival együtt, szelidebb, emberszeretőbb, kegyesebb volna, mint a' felséges Habsburgi-Lotharingiai ház. Ezt egyébiránt a' külföldiek is vallják és hiszik, a' magyarok pedig nem

szóval, hanem épen a' legveszélyesebb körülményekben, tettel megmutaták. Mert midön M. Theresiát legjobb szövetségesei elhagyák, a' magyarok szóba sem ereszkedtek az országgyűlésen megjelent bajor követtel, hanem személyesen felkelének a' szorongatott nőt utolsó csepvérig védeni, 's 1809ben, 's legcriticusabb időszakban, Napoleon proclamatioja még csak egyetlenegy magyart sem tántorithata meg fejedelmének tartozó hűségében. Tények ezek uraim, azon idegenek pedig, kik most is Malecontentusokat keresnek az országban, 's kik régente is okozói valának a' kormány 's nemzetközi boldogtalan bizalmatlanságnak - fekete rágalmazók. A' legjobb fejedelem is mindent maga nem tehet, nem láthat, hanem kénytelen a' kormányzásban segédek felvenni. Ezek emberi gyarlóságunknál fogva hibázhatnak 's hibáztak is, és azért, ámbár nálunk alkotmányilag a' fejedelmet a' kormánytól különválasztani nem lehet, mindazáltal a' magyarok soha nem valának olly hűtelenek, hogy sérelmeiket a' királynak tulajdonítanák. Illy elveket csak Marat és Robespierre állítottak fel. Nem, a' magyar férfiasan felszólalt, valahányszor jogait a' kormányzói segédek által megsértetteknek gondolá, de fejedelme atyai indulatjában soha perczig sem kételkedé.

Azonban nem lehet tagadni, miszerint a' kormányzói hatalom, 's a' nemzet közt sok ideig bizalmatlanság uralkodott, mi hazánkat egy századra lökte vissza, mert azon erők, mellyeknek egy célra kellett volna dolgozniok egymás ellen működtek, 's egymást emészték föl. Mikép származott e' bizalmatlanság, honnan vette táplálékát, ezt történetkönyveiből világosíthatjuk fel, 's ezt kifürkészni annyiival szükségesebb, mert így a' bizal-

matlanságot szülő okokat, mind két oldalról kiismervén, ezeket jövendőre gondosan kerülni fogjuk, 's a' helyreállott bizalmat, mint legdrágább kincsünket, szíviünkben ápolandjuk.

Évkönyveinkből tudjuk, miszerint a' szerencsétlen mohácsi ütközet után, mellyben a' magyarok királya **II. Lajos** örökös nélkül vérezett el, egy része a' nemzetnek ausztriai **I. Ferdinandot**, másik része **Zápolya János** erdélyi vajdát, 's fő magyar nemest válsztá királyának. Ez által a' nemzet mindjárt két pártra szakadt, egyik német, másik magyar czímmel nevezetvén. A' német párt azért tevé a' választást, mert így az ausztriai és cseh tartományokkal szövetkezve, biztosabbnak gondolta hazánk fentarthatását, 's naponkint hatalmasodó török hatalom ellen. A' magyar párt ellenben az idegen házából választott gyenge, 's csak cselszövényekben erős királyokat, mint **Dobzse László** 's a' t. megunván, a' magyar vérből származó **Corvin Mátyás** fényes tetteit pedig hü emlékezetében tartván, nem akara többé idegen nemzetből fejedelmet választani, 's az idegen nemzeteknek hazánk függetlenségére káros következéseket gyanított, a' törökre nézve ismét azzal nyugtatá meg magát, hogy a' magyar nemzet egyesülve, erős király kormányja alatt, ennek eddig is diadalmasan ellenállhatott. A' két párt hosszas harczainak 's tusainak végeredménye lón, hogy mind **Ferdinand**, mind **Zápolya** törvényes magyar királyoknak elismertettek, mi által az ország, mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben tetemesen megoszlott. **I. Ferdinand** a' nemzet szeretetét megnyernikivánván, az ország függetlenségét, törvényeinket, vallásban a' lelkiismereti szabadságot hivebben megtartá, mint **Zápolya**

Janos, minek következtében, ennek pártjából igen sok magyart maga részire hódita; 's biztosan elmondhatjuk, hogy ha az utóbbi ausztriai kormányok I. Ferdinand politicáját követendik, Erdélyország a' Magyar koronához sokkal hamarébb visszajött, a' nemzetnek az ausztriai házhoz való bizodalma jókorabb meggyökeredzett volna, 's mi a' civilisatióban századdal elébb állnánk, mint fájdalom! jelenleg nem állunk, hanem vesztéglünk. Azonban a' sors máskép végzet rólunk. Idegen tanácsadók, a' magyar nemzetet nem ismervén, nem tudók ennek erejét megmérni, 's cselekedeteit méltányos szempontból tekinteni; 's mivel az ausztriai német tartományokban, és Csehországban sikerült az aristocratiai befolyást elnémitani, 's a' protestantismust, hosszas küzdelmek után a' Fejérhegy melletti ütközetben egészentönkretenni, azt gondolák mind ezek Magyarországon is kivihetők. Ezért midőn I. Ferdinand az ország függetlenségét, alkotmányát, a' vallásszabadságot magasoltalma alá vette, ez utóbbi idegen tanácsadók minden pontban ellenkezőkép működtek, 's ez által az ausztriai házhoz mind inkább simuló nemzetet attól elidegenitvén, az erdélyi fejedelmek pártjához kényszerítették. Így következtek a' Bocskay, Bethlen, Rákóczy erdélyi fejedelmek által pártolt zendülések, mellyek sajnálandó vérontások után, a' bécsi, linzi, nicolsburgi békekötések következtében lecsendesítetvén, az ország függetlensége, alkotmánya, 's vallásszabadság mind annyiszor ünnepélyesen megígértetett. A' vesztes rész azonban nem meggyőződésnek, hanem csak erőszaknak engedvén, nem szünt meg tovább áskálodni, 's a' tünemények által is megerősített békepon-
tokat, hol titkon, hol nyilván megsérteni, mi ismét a'

Tököly és II. Rákóczy Ferencz zendüléseire adá alkalmat. Végre a' szathmári békekötés után mindenki azt gondolhata, hogy a' nemzet 's kormány közt megzavart bizodalom végképen helyre állaud, 's ezt annyival inkább leheté reményleni, mivel egyrészről Erdélyország már ekkor a' magyar koronához visszajövé, a' található elégületleneknek minden menedék el leve zárva, más részről a' kormány is ennyi sok vérontások után átlátandja, miszerint a' magyar nemzetet nem erőszakkal, hanem csak alkotmányának, törvényeinek, vallásszabadságának tiszteletbeni tartásával lehetséges kormányozni. Ah! de fájdalom a' bizalmatlanság már mind két részről mély gyökeret vert. A' kormány emberei a' magyarban már nem láttak egyebet, mint pártütöt. Segitette őket e' hiedelemben azon körülmény, hogy már ekkor az ausztriai birodalom többi országaiban absoluta monarchiai rendszer létevé, csak maga Magyarország volt alkotmányos status, 's ezért, ha a' magyar törvénye mellett őszinte felszóalt vagy számot kért, már e' tettét az udvar előtt gyanusítani, 's legfeketébb szinben öltöztetni el nem mulasztották.

Három oknak tulajdoníták ez urak főképen a' Magyarorszában történt lázadásokat. Először a' protestantismusnak, mivel a' protestansok jezsuitáktól üldöztetve, mindég legkészebbek voltak az erdélyi fejedelmekkel, kik magok is reformatusok voltak fogódzni; másodsor a' nemesség nem csak szóval, hanem fegyverrel is ellenállhatott olly rendeleteknek, mellyeket a' magyar honra nézve veszedelmeseknek hitt; harmadsor a' fő aristocratiának, mivel a' megtörtént pártütéseket mindenkor a' főbb és gazdagabb mágnások vezették és tartották fen.

Ez okokat tehát jövődre megszüntetni, 's ezeknek tökéletesen elejét venni, eltökélett szándék vala. Így magyarázhatjuk meg a' protestansok ismét elkezdett üldözéseit, s' azt, hogy ámbár a' protestánsok szabad vallásgyakorlata, 's egyenlő polgári jogai már számos békekötéseken és törvényeken épültek, még is lassan lassan ezekből annyira következtettek, hogy már M. Theresia alatt protestans közhivatalt sem viselhete. A' második okra nézve tökéletes felvilágosítást nyújt az 1715iki országgyűlés, midőn a' parasztokból álló rendes királyi katonaság felállítván, a' nemesség kezéből a' fegyver szép és törvényes móddal kivétetett. Végre a' legfőbb 's leggazdagabb magyar nemesek Bécsbe édesgettetvén, 's ott fiaik számára nevelőintézet allíttatván, itt a' czél annyira sikerült, hogy még a' legujabb időkig fő nemesink közül a' magyar nyelvet igen kevesen értették, a' magyar törvényekben és szokásokban szinte teljesen járatlanok valának, mi nem csuda, ha meggondoljuk, hogy a' bécsi nemes ifjakat nevelő Theresianumban, mellynek legnevezetesebb vagyontökéjét a' magyarországi bántaszéki uradalom teszi, a' magyar polgári törvény és statistika tanítószékei, csak néhány évvel ezelőtt állíttattak fel.

De mit ezen urak csak időjártával és alattomban akartak, azt II. József rögtön és minden titkolódzás nélkül tette. Egyszerre német kormányzási rendszer, 's a' közügyekben használt deák nyelv helyett, német nyelv hozatott be; a' vármegyei gyűlések és levelezések eltiltattak, országgyűlések nem tartattak, s a' t. Ez visszahatást és ellenállást szüle, 's II. József császár 10 évi erőködéseinek vége az lön: hogy halála után minden a' régi lábra

tétetett vissza, sőt nagy részét rendeleteinek maga József még életében visszahuzta.

A' francia lázadás által a' magyar aristocrazia álmából felriasztatván, önérdekből inkább simult az ót oltalmazó kormányhoz, de a' teljes bizodalom még is hibázott, sőt az, az 1823iki események által tetemesen megzavartatott. Az 1825ki országgyűléssel azonban egy új epochája kezdődik a' magyar nemzet életének, 's pedig olyan, melly történetkönyveinkben, mindég a' legragyogóbb helyet foglalandja el. Itt egy atyáskodó fejedelem nemesszivüleg önkint elismeri, hogy az országnak sarkalatos törvényei sértettek meg, ezt szivéből foglalja, 's igéri ezeknek ezentul szigoru megtartatását. A' nemzet bizodalommal fordult legkegyesebb fejedelméhez, atyjához, hiszen ugy is tudta ő, hogy sérelmei soha az urolkodóház atyai kebléből nem fakadtak. A' fejedelmi szót a' nemzet szentnek tartván, félelem nélkül fogott megavult alkotmánya kijavításához, 's mondhatjuk, hogy 17 év alatt a' jelenperczig midön tudnillik a' kölcsönös bizodalom folyvást tartta, sőt az utolsó országgyűlés óta, némi félreértésből eredt egyenetlenségek is megsemmisítettén, jobban megerősöde mint valaha, többet tett és haladt, mint azelőt 100 év lefolytában. Elég utmutatás arra, hogy a' nemzet csak királyjával karöltve haladhat a' civilisatio pályáján, 's foglalhatja el azon helyet, melly neki a' nemzetek sorában kimutatva van.

De lassuk már, mi káros befolyása volt e' bizalmatlanságnak közvetlen magára a' nemzetre. A' magyar nemesség, az ország függetlenségét, alkotmányát, nemzetiségét a' kormánytól mindég féltvén, egy megkövesedett, megcsontosult testületté alakult, melly egy rész-

ről a' kormányal dacolni kész volt, más részről a' nemzet nagyobb részét, a' nem nemeseket az alkotmány sánczaiból kizára, mert tapasztalván azt, miszerint az alkotmányba felvétellett királyivárosok, talán azért, mert polgárai nagy részben németek valának, minden alkalommal a' kormány részén állottak, félték az alkotmány sánczain többek beeresztése végett rést nyitni, nehogy valami leselkedő ellenséges erő, az ugy is töredékeny alkotmányt halomra döntse. A' kormány ismét látván a' nemesség inzö politicáját, a' nem nemeseket óltalma alá vette, a' parasztokat földesuraik zaklatásai ellen az urbariumnak törvényen kívüli behozatala által védelmezte, 's több olly rendeleteket bocsátott, mellyek a' törvény betűivel semmikép sem valának megegyezhetők. Ennek egyenes következése lön, hogy a' vármegyék az illy kormányi rendeleteket vagy épen nem, vagy csak hanyagon teljesítették, mi a' megyéket ismét azon rendetlenségre kapatta, hogy később nem csupán a' kormányi parancsolatokból, hanem a' saját maguk által hozott törvényekből is csak azokat hajtották végre, mellyek érdekeiknek kedvezők voltak, a' többieket pedig szép csendesen nyugalomra tették. És itt vagyunk már azon pontnál, melly nemzeti rothadásunknak legbiztosabb jele, 's melly bennünket, ha rajta nem segítünk, okvetetlen meggyilkol, 's ez: saját törvényeink eránti engedetlenség, vagy hanyagság. Melly nemzet saját törvényeit nem tiszteli, az nem nemzet, az egy féktelen, rothadásnak indult társaság. Hány vármegye van maig is, melly az urbéri telkeken lakó nemesekről hozott törvényt végre nem hajtotta, az országgyűlési költségeket, a' museumra, nemzeti színházra ajánlott subsidiumokat be nem szedte?

Más üdvös törvényekről, mellyek halva születtek, nem is tesztek említést. Valóban ideje, hogy illy szegényteljes állásunkból, mellybe a' régi zavaros idők taszítottak, valahára kivergödjünk. Minek hozzuk mi a' legjobb törvényeket is, ha azok papiroson maradnak? Törvényeink, mellyek 10 szer is megerősítették nem arra mutatnak-e, soha meg nem tartattak? Nem édes honfitársaim, illy módon hozhatunk mi legszebb törvényeket örökösen országgyűléseket tarthatunk, de azért egy tapodtat sem haladunk előre. Fejedelmünk szava kezeskedik arról, hogy törvényeink a' kormány részéről megtartatnak, a' sor tehát rajtunk van, hogy minden törvényt szigoruan az utolsó betüig teljesítsünk. Köz megvetésnek, büntetésnek legyen az kitéve, ki máskép cselekszik. Minő lélekismerettel követel az mástól törvénytartást, ki maga törvényszegésben torkig ül? Igazság és törvényesség tehát felülről és alulról, 's ha a' kormány és nemzet közti bizodalmat meggyökeresíteni, és szegény hazánkat alacsony állásából kiemelni akarjuk, ugy minden törvényt kivétel nélkül betüig megtartani, 's gyorsan végre hajtani, és semmi törvényen, ha még olly rossz volna is országgyűlésen kívül egyoldaluan nem változtatni — jelszavunk legyen.

II. A' fő aristocratia elnemzetlenedése. Második szerenesétlensége nemzetünknek, 's egyik fő oka hátramaradásunknak, a' fő aristocratia elnemzetlenedése. Ha régibb időkre visszamegyünk, lehetetlen megindulás és tiszteletérzés nélkül olvasnunk egy Eszterházy Pál, Illésházy István, Homonnai Drugeth Bálint, Bocskay István, 's más többek magány levelezéseit és naplóit, mellyek lángoló hazaszeretetet, ritka political

mély belátást árulnak el. Valóban bizvást elmondhatjuk, hogy a' legveszélyesebb 's legeriticusabb napokban, országunk függetlenségét, alkotmányát, nemzetiségünket legfőbb nemeseink tartották meg; és midőn I. Leopold alatt egy bécsi nagy conferentia alkalmával a' magyar nemzetre halálos ítélet mondatott, ezt szegény egy magyar főpap, a' hazafiságról ismeretes Széchényi családnak elődje fogta pártfogása alá, — 's meg menté azt. És milly szomorítólag megváltoztak időfolytában a' szerepek. Nagyaink mindenek voltak inkább mint magyarok. Országgyűléseken a' felső és alsó tábla mind két ellenséges tábor álla szemközt. A' felső táblán már nem lehet hallani szót a' hatalom ellen. Csak a' közép nemesség küzködött meg, elhagyatva főpapjainktól, nagyainktól, királyvárosainktól, rendithetlenül az ország függetlensége, alkotmánya, nemzetiségünk mellett, ezeket utolsó vonaglósaiban megmenteni igyekeztvén. És megmenté azt; de azért szegényen, árván maradt a' haza, mert mit tehete a' szegényebb nemesség a' hatalmasoktól elhagyatva? Intézetek, oskolák nem keletkezhettek, mert ezekre pénz kellett. A' tudományok, szép művészetek, a' nemzeti nyelv, mellyeket más országokban a' fő nemések pártolták, nálunk ezek elnemzetlenedése miatt parlagon heverték. Fő nemeseink külföldön költvén el roppant jövedelmeiket, ez által szegény hazánk még szegényebbé tétetett.

De hála az egek urának, e' tekintetben is jobbra fordult honunk jövendője. Fényes, historiai nevek, mellyekhez édes emlékezet 's hála köti a' nemzetet, emelkedtek föl, 's átalakulásunk korszakában a' vezéri zászlót ismét kezeikbe ragadván, nemtőivé levének hazánk-

nak. A' magyar tudós társaság, gazdasági müipar egyesületek 's más intézetek nagyobbára e' hazafi nagyoknak köszönhetik létüket. Fővárosunkban évről évre több fő nemesi család telepedik meg, 's e' dicsők példája a' kétkedőket is magok után vonván, teljes reményünk van, hogy nem sokára a' fő nemesi rend nemzete kebelébe visszatérend. Ily körülményekben political surlódásaink közt a' fő nemesség eránt, ha valóban honszeretet lakik bennünk, kimélettel tartozunk viseltetni, mert valakit valamint más idegenek, ugy szülőik hibái miatt is kárhoztatni természeti joggal ellenkezik. Szükséges a' fő nemességet megnyugtadni, hogy a' mostani átalakulás nem ellene van irányozva, hanem czélunk az alkotmány sáncaiba az egész nemzetet fölvenni, hogy igazán nemzet legyünk, meglévén arról győződve, miszerint political jogok megosztás által nem gyengülnek, hanem azon mértékben erősödnek, mentül többekkel megosztottuk azokat, meglévén arról győződve, hogy hatalmas nemzetben, az aristocratia hivatása is dicsőségesebb, állása szilárdabb, mint ezt Anglia példája bizonyítja. Hiszen aristocratiának mindenütt kelletik lenni monarchiában ugy mint köztársaságban, ha nem születésbelinek, legalább pénzbelinek. Bizony pedig olly születési aristocratiának, melly az intelligentiát magához veszi 's magával assimilálja elsőséget adok, a' rideg szűkkeblü pénzbeli aristocratia előtt, legalább északamerikai bankászok, mellyeket csak praesidensi vetokkal lehet korlátozni, nem sok sympathiát gerjesztérek bennem, 's ha honunkra tekintünk, itt is nemzeti intézeteinkre született aristocratinak áldoztak, a' pesti 's más magyarországi gazdag tőzsérek minden nemzeti vállalatnál siketek marad-

tak. Kimélet tehát és kibékülés, ez legyen második jelszavunk!

III. A' magyar birodalom és austriai többi örökös tartományok közt létező vámrendszer harmadik oka hátramaradásunknak, 's anyagi szegénységünknek. A' magyar nemesség még régente legbiztosabban vélte hazáját megoltalmazhatónak, ha azt személyesen, maga vérével védi, 's azért e' terhes kötelességet semmi szín alatt nem akarta pénzzel, vagy is rendes adózással megváltani, mert félt, hogy ha fegyverét kezéből kitévén adót fizet, a' nemzet függetlenségét 's nemzetiségét elveszti, 's egy alacsony szolgáló néppé fajul. Innen midőn 1715ben a' rendes katonaság felállított is, a' nemesség továbbra sem fizetett sem egyenes adót, sem utivámot, hanem a' helyett kikötött, hogy szükség idején valahányszor a' király kívánja, személyesen fegyverre kelend, 's a' hazát a' határokon belől saját költségén, azon tul királyi zsoldon védelmezendi. A' nemesség ez adómentessége mindig szálla volt a' többi austriai tartományok szemében, 's mivel ők mindnyájan földadót fizettek, kívánták, hogy a' mindent földmívelést elnyomni fenyegető olcsó adómentes magyar termékek korlátozása végett, a' magyar nemesség is indirecte meg adóztassék. Erre legjobb eszköz volt a' vámvonat, melly Magyarországot mint független státust a' legrégebb időktől fogva szomszédjaitól, 's így a' többi austriai tartományoktól elválasztotta. Így fejlődött ki azon rendszer, miszerint már III. Károly, főkép pedig Maria Theresia alatt Magyarország, a' külföldtől egészen elzáratott. A' boldogtalan emlékezetű bécsi kereskedő tanácsnak (Commerzien-Rath) 's a'

triesti Intendanznak, melly alá vala vetve visszacsatloltatása előtt a' Magyar Tengerpart is világos terve volt: a' német örökös tartományokat gyári statusokká emelni, Magyarországot pedig részeivel együtt a' nyers természetére szorítani, azonkívül a' harminczadot ugy igazgatni, hogy a' német tartományok a' magyar természetények árának uraivá legyenek, 's azok szállításának mennyisége a' német tartományi földmivelők javára mérsékeltessek, 's így Magyarország a' német tartományok gazdagságának és jólétének forrásává, szóval, miként később II. József kifejezé, gyarmati allásba 's viszonyokba tétessek. Mennyire éretett el a' kitűzött cél: ezt az 1741, 1751, 1764ki országgyűlések naplóból 's az 1790ki kereskedési választmány irományaiból kifakadó keserves panaszok eléggé mutatják; 's a' bajon e' két veszedelmes testület eltörlesztése (1775) is nem segíthetett, miután csak név és személyek változtak, de kereskedési politica ugyan az maradt.

II. József német tartományaiban a' müipart 's gyárokat viragzó állapotban kívánván hozni, célját tiltó vámrendszer által godolta elérni. Ezt valósitólag tervezte, 's hirdette ő ki 1784ki aug. 27kén az ugy nevezett elszigetelési rendszert, mit számtalan egyes rendelkezések követtek, a' ki 's bevételt mind az áraknak, mind a' külön tartományoknak osztályozása szerint részletben meghatározók, a' kül gyár-'s kézműveknek bevételét egyáltalán nehezítők, többeket pedig, miket Ausztriai már szolgáltatott, egészen eltiltók. A' magyar tartományoknak e' rendszer által az a' hivatás tüzetett ki, hogy mint a' legkülönbözőbb természetényekkel bővülködők, a' gyári anyagokat szolgáltatassák. E' rendszer

Magyarországot legsúlyosabban érte, természetményeit minden concurrentia nélkül egyedül a' német tartományoknak kénytelenítettven eladni, mikre pedig azoknak szüksége nem volt, például bort a' külföldre, a' visszatörési tilalmak miatt nem szállíthatván. 'S e' nyomasztó rendszertől csak az esetben igérkezett II. Jósef elállani, ha a' magyar nemeség is a' physiocratia adórendszert elfogadja, 's minden közterhet egyaránt viselni késznek nyilatkozik, mint ezt a' magyar udvari Cancellar gróf Pálffyhoz 1785ki december 30kán utasított kéziratában bővebben kifejti. E' levélnek végét, talán nem lesz érdektelen egész terjedelmében közleni, melly így szól: „Még egy tárgy van hátra, kegyeddal közlendő, mi egész indulatomat elfogja, mellyel az ország java eránt viseltetem.“

„Nem volna-e lehetséges a' rendektől, miután a' fentebb megért adózás csak a' már megajánlott mennyiség arányosabb, egyenlőbb felosztását, vagy az említett két tehernek hason értékét teszi, új ajánlatot nyerni, annak fejében, hogy minden vámadók, mellyek a' harminczadoknál a' német örökös tartományokba szállított magyar természetményektől szedetnek, eltöröltessenek, 's egy tökéletesen szabad közlekedés engedtessék mind szárazon, mind folyamon, és tengeren? Ez az országban jelentékeny pénzösszeget folytatna be, természetményeinek könnyebb eladását eszközölvén; egyszersmind pedig más részről a' német határos tartományoknak mind most létező harminczadok, mind az adók tekintetében könnyeséget 's engedélyeket eszközzene, miután a' piaczi ár Karinthia, Stájer, Ausztriai, Morva-

országban, Sziléziában, Galicziában bizonyosan csökkenne, 's következőleg az erre számított adózás szinte változást és kissebbitést kívánja.“

„Továbbá a' gyáarak, mellyek az örökös tartományokban meglehetősen gyarapodnak, Magyarországon jelenleg nem csak nem gyámolittatnak, hanem el is nyomatnak, mik még is jövőben ott is elterjednének, 's az élelem szerzést 's külpénz befolyását igen megkönnyitnék, miután az első kézi anyagok az országban nagy részben léteznek, 's a' kézi munka is az itt kevésbé drága élelem miatt sokkal olcsóbb, mint a' német örökös tartományokban.“

Annak meghatározása tehát, hogy az illy más oldalról kipótlandó, adófelemelés Magyarországon alkalmazható vagy egyenesen félrevetendő? jelenleg annál inkább szükséges, minthogy a' német örökös tartományok adórendszere épen most van kidolgozás alatt; 's miután az leginkább a' folyó piaczi ár szerint kiszámítandó telek-terméki jövedelmekre alapittatik, ezen piaczi ár pedig a' magyar termékek szabad concurrentiaja által szembeszökőleg alábbszállana, 's azért a' német tartományokban egy egészen más adó elvet feltételezne; miután továbbá a' gyároknak, ha olyanok fölállítására idővel Magyarországon is lehetősé tétetnék, gyarapodásából a' német tartományoknak mind productiojában, mind fogyasztásában származó csökkenés ismét beszámítandó volna; azért egyedül ezen elhatározástól függend, hogy Magyarország a' többi örökös tartományokkal viszonyában, amazokkal egyenlő kedvezéseket nyerjen-e a' kereskedésben, vagy ellenben mint merő gyarmat tekintessék, mellyből műkésztményei kivitelének

lehető megnehezítése, 's az élelemszereknek az országban fekvő katonaság olcsóbb ellátása miatt igen csekély áron tartása által annyi haszon huzassék, mennyi csak lehetséges a' nélkül, hogy ellenben némi pénzmennyiségnek az országba visszafolyására, mi által csak a' többi tartomány károsulna, soha legkisebb gond se forditassék, 's. a. t."

II. Jósefnek e' szavai elég világosak, 's mivel a' magyar nemes azóta sem vállalt adót, mi természetesb, minthogy a' régi kereskedési politica is megmaradt. Hiába szólaltak fel a' magyarok e' vámrendszer ellen, hivatkozván az országnak törvényben kijelentetett függetlenségére, minek következtében Magyarország érdekét, a' német tartományok érdekének alárendelni semmikép sem lehetne. Hiába mondták, hogy a' magyar nemesség adómentessége, csak a' magyarországi nem nemeseket illetheti, de ehez az ausztriai német tartományoknak semmi közük nem lehet, mert ha két független status egymással kereskedési összeköttetésbe lép, bizonyosan egyik sem vizsgálja meg a' másik polgári szerkezetét, hanem mindeniket a' kölcsönös anyagi érdek vezetheti józanul, 's azért republica és despoticus ország is folytathatnak egymással hasznos kereskedést. Hiába mondogták a' magyarok, hogy Magyarország és az ausztriai többi tartományok közt, csak egy reciprocai elvekre épített kereskedés lehet mind két részről méltányos, igazságos és törvényes. Vessenek tudüllik az ausztriai német tartományok a' magyar nyerstermesztményekre, ha félnek tőlök, annyi adót mennyi tetszik; de engedtessek meg a' magyaroknak is, hogy gyárműveket a' német vámszövetségtől vagy Angliától, Franciaor-

szágtól is vehessenek, 's nyers természetényeiket oda hordhassák, hol legjobban megfizetik. Mindezen igazságos követelések azonban semmi vagy igen keveset használtak, mert a' magyar kereskedés továbbra is számtalan zaklatásoknak vala kitéve, Így azon kereskedők, kik magyar bort akartak külföldre vinni, kényszerítették egy uttal ausztriai bor kivételére is. 1824ig számos és nevezetes magyar czikkek mód felett nagy vámmal rovattak meg, midőn külföldre vitettek. Gyapógyárműveket, gyapjuszövetet, csipkét, divatárukat, kalap és más ruhaneműket, réz-kender-len gyárműveket, 's más számos czikkeket külföldről csak szabad levél és 60 száztól vám mellett leheté behozni, mellynél fogva mindezeket kénytelenek valánk egyenesen az ausztriai német szomszédainktól venni. Azonban mit a' méltányosság, igazság ki nem vihete, kivitte azt a' kénytelenség, miután a' fonák politica keserü gyümölcseit megtermette. Indirecte megfizettették ugyan a' magyar nemest, de egy uttal a' gyarmati rendszer a' nem nemeseket is, és így az egész országot tönkre tette. Magyarország szegénysége utána huzta a' német örökös tartományokat is, mert bár mit mondjon Wildner úr ezek virágzásáról, ezt bizonyosan csak Magyarországhoz mérve kell érteni, mivel ezek Angliához, Franciaországhoz, sőt a' többi Németországhoz is hasonlítva, messze hatramaradtak. Nem roppant kár-e az, az egész birodalomra, miszerint hajdan Magyarország gabonával, borral, kenderrel, dohányjal nem csak az egész ausztriai birodalmat, hanem több külföldi országot is kitartott, most pedig e' czikkékért a' birodalom tetemes summát fizet évenként külföldnek? Így 1834—1837 évenként 1,097,000 f. áru ga-

bonát, 3,788,900 f. áru bort, 2,547,000 dohányt vettek az ausztriai tartományok a' külföldtől. Az ángolok hajdan szinte igen sok kendert, (évenként 50,000 mázsát) vittek el tőlünk, de már ezek is úgy elhagytak bennünket, mint az olaszországi és németalföldi dohánygyárosok. Igaz ugyan, hogy az 1824 aug. 5kén és 1828ki apr. 3kán költ királyi rendelmény által sok honi czikknek vámja p. o. a' gyapjué 16 forintról 1 forintra, dohányé lépcsőnkint 12 forintról, 20 krra, gabonáé 1 krra, kenderé 4 frról 5 krra, lené 5 frról 6 krra alábbszállítotott; de az elhervadt iparágak fognak-e ismét feleledni, azt a' jövendő fogja megmutatni.

IV. A' magyarnak nyelvével való nem gondolása annyiban egyik főoka hatramaradásunknak, mert hibázott egy kapocs, melly a' magyarországi külfömbféle ajku népeket összetartsa, 's így hibázott a' közszellem is; továbbá a' közigazgatás és oskolák nyelve deák levén, sem a' törvény ismerete, sem a' hasznos tudományok és ismeretek nem mehettek át a' nemzet véérébe, 's azért szellemileg szegények maradtunk. A' magyar hajdan épen nem gondolt nyelvével. Felső Németországról olvassuk, hogy ott a' szlávok erővel sőt halálos büntetés alatt térítettek át a' németnemzetségre, 's már ma ott holmi kisebb szláv foltokát kivéven csupa német ajku lakosokat találunk. Magyarországbán Sz. István királyunk épen megfordítva a' sok nyelvű nemzetben gyönyörködött, 's ezt tanácsolá Imre fiának is, mellynélfogva a' Geiza alatt beköltözött szászok maiglan is erős nyaku németek. — Europa példájára felvette a' magyar is Roma holt nyelvének járnát, deákul irattak törvényei, fejedelme deákul írta rendelkezéit, deákul osz-

totta kegyeit, egy szóval a' nemzet nyelve itt is az idegennek rabja lett. De midőn Europa más nemzeti lerázták már a' holt idegen nyelvnek súlyos rabigáját, a' magyar hátramaradt még, sőt igen sokan fonák lelkesedéssel ölelték az idegen jármot. Azonban II. József a' közigazgatásba német nyelvet hozván, ez a' magyart fölriasztá álmából, 's hozzá fogott nyelve műveléséhez. Már 1790ik esztendő óta minden országgyűlése buzgó lelkesedéssel sürgette a' honi nyelv emelését, 's történetek-is fontos előre lépések, különösen az 1825, 1830 és 1840ki országgyűléseken, de leginkább az 1836ki hongyűlés nevezetes e' tekintetben, mert ekkor a' törvények magyar szerkezetének egyedüli eredetisége megismertetvén, magyar nyelvünk, törvényeink nyelve lön. 50 esztendeje tehát, hogy a' magyar nyelv sürgettetik, és még is vannak nálunk számosan, kik bár hivatalra készültek, mindazáltal vagy szülőik, vagy magok hibája által, a' magyar nyelvet nem tanulták, nem értik. Ez urakat az újabb nyelvtörvények természetesen sajnosan érintik, 's azért nagy lármát ütnek, hogy a' magyarok a' többi magyarországi népek nyelvét erőszakkal kiakarják tépni. Erről azonban a' parasztok semmit sem tudnak, 's az egész vak lárma néhány evangelicus tót predicator és néhány magyarul nem tudó prokátor vagy orvos factuma lévén, igen nyugottan lehetünk. Hiába, a' processuson előbb utóbb át kelle mennünk, de a' mostani nemzedék kihaltával, hiszem nyelvtusával többé bajlodunk nem kell. Hogy átalakásunk jelenkorszakában a' nyelvügynek is fölkellettjönni, annyiban sajnálható, mert bennünket a' halaszthatatlan politica reform kérdésekben némileg késleltet.

IV. Szakasz.

Adozzék-e a' magyar nemes?

Miért? Mikép? és Kinek?

Wildner ur Magyarország hatramaradásának egyik fő okául a' királyi kincstár ürességét, ennek okául pedig a' nemesség adómentességét tüzvéni ki, azon tanácsot adja: fizessen a' nemesség, a' helyett hogy a' házi adót elvállalni akarja, évenkint a' kincstárnak, ellenörködés mellett, új czélokra 3,300,000 pengő forintot, 's ebből csináltassanak, országutak, vasutak, 's allittassanak más közintézetek, s. a. t. E' tanácsa igen különösen hangzik azon állítása után, hogy Magyarország tisztviselőit is, fizetés nélkül hagyja, királyának udvartartására semmit sem ad, egész status jövedelme katonaság tartásra sem elegendő, azaz szóval az ausztriai német tartományok által tartatik. Valóban a' magyarban sokkal több becsületérzés van, mint sem csak egy garast is adna eddig új czélokra, még az ország minden közkölségei általa nem fedeztetnének, 's míg kénytelen volna az ausztriai német tartományok, nyakán élösködni. Hiszen ha ezt tenne, úgy W.ur ismét könyvet írna: hogy Magyarország egyre csináltatja az utakat, csatornákat a' testvér németek véres veritékén, miután saját statusjövedelme katonaságtartására sem elegendő; mert bizony ha W.ur szerint erre Magyarországnak legalább - is 36,000,000 p. forintot kellene fizetni, úgy mostani 17,000,000 ftnyi jövedelmét a' 3,300,000 frint még nagyon keveset rugtatná közelebb a' kívánt summához.

Azonban W.ur alaptalan allítását tényekkel és számokkal megczáfolván, minden idegen tanácsot mellőzve, igen nyugodtan beszélhetünk egymással magyarok, 's már magunk közt kérdésbe tehetjük: Adózzunk-e mi magyar nemesek? Erre minden habozás nélkül igennel felelek; mert sok okaim vannak rá. Régente a' nemesség adómentessége, azon feltétel alatt, hogy e' helyett hazáját személyesen, és saját költségén megoltalmazni minden pillanathban tartozzék, igen igazságos és igen czélszerű vala. Igazságos; mert a' nemes élvén legtöbb javával az országnak, igazságosan háromlott reá a' legnagyobb teher is, melly az ököljogi századokban, midőn a' nemzetek örökös háboruban éltek egymással, kétségkívül a' katonáskodás vala. Czélszerű is; mert a' következés mutatja, miszerint a' nemesség hazánkat, függetlenségünket, nemzetiségünket annyi sok kül és belháborukban 800 esztendőn keresztül épen megtartá, mi igen természetes, ha meggondoljuk, hogy azon időkben más nemzetek védrendszere is hűbéri alapra lévén állitva, a' magyar nemzet minden ellenségeinek ellenállhatott. De megváltoztak az idők. Minden europai nemzet új alakba önté védrendszerét, 's így Magyarország sem maradhat isolatlan, ha csak Törökország, vagy China sorsára nem akar jutni, mellyet, bár magát mennyi birodalomnak tartja, egy maroknyi Angol sereg is sarokba szorit. Nem annyiban változtak meg azonban az idők, vagy is nem azért czélszerűtlen már a' nemesi felkelés, mint legtöbbben hiszik és hirdetik, mi pedig bal vélemény, mint ha ma már csak rendesen gyakorlott örökösen fegyverben álló katonaság felelhetne meg sikeresen az ellenségnek. Oh nem! hiszen a' legujabbi idők példái épen el-

lenkezőt mutatnak. Tudományosan művelt fő tisztek 's szolgált altisztek tökéletesen elégségesek arra, hogy nem mindig fegyverben álló emberekből is igen használható és győztes hadat képezznek. A' francia revolutio elején, Franciaország új katonái megverték az európai nemzetek gyakorlott rendes hadseregeit, később a' gyakorlatlanabb porosz honvédek győzedelmeskedtek a' veterán francia test örökön; 's nálunk is a' végörök, bár béke idején csendes földmívelők, éppen olly vitézek, 's mindenre éppen úgy használhatók, mint a' rendesen fenálló ezredek. Nem itt fekszik tehát a' baj mint mondom, hanem abban: hogy ha az 50,000 főnyi nemes hadsereg leggyakorlottabb volna is a' világon, még sem őrizhetné már ma meg hazánkat. Hajdan a' nemzetnek egy része 40—50,000 nemes vagy lovag vagy zsoldos, harczolt ugyan annyi lovag vagy zsoldos ellen, 's gyakran 7 évig is eltartott a' háború, míg a' szerencse egyik vagy másik nemzet részére döntetett. Ma már nemzetek egész tömegben harcolnak, nemzetek ellen, 's mindenik fél csak egy ütközetre 180—200,000 ezer fegyverest összpontosítván, egy, legfeljebb két ütközettől függ a' nemzet megaláztatása, vagy győzedelme. A' hadakozásnak ez új módja, e' tömeg harcz a' francia nemzet találmánya. Így volt képes Franciaország 10 szerte kevesebb népességével csaknem egész Európát meghódítani. Így származott azon elv, hogy békeidején minden ember legyen csendes földműves, iparüző, tanító, s. a' t. háboruban pedig mindenik kivétel nélkül katona. Innen közép nagyságú országok, mint Poroszhon, vagy Magyarország ez elv elfogadása nélkül, nem lennének képesek első rangu hatalmasságokkal, például Francia

és Orosz országokkal megmérközni. Ezért fogadta el Poroszország a' honvédtrendszert, mellynél fogva minden ember köteles lévén fegyvert fogni, békében 120,000, háboruban 535,000 gyakorlott fegyverest kiállithat, 's akármellyik statusnak bátran szemébe nézhet.

Ebből láthatjuk, hogy nem volna jelenleg haszon-
talanabb költség, mint a' nemesi fölkelést megszerezni
adózás helyett, mint ezt Sopron vármegye indítványoz-
za; mert e' maroknyi erővel hazánkat meg nem őrizzük,
's még is ez örv alatt áldásteljesebb áldozatok, pénzbeli
segedelmek alól huznánk ki magunkat. Azért ha az
éjszaki oriástól félünk; ha azt akarjuk, hogy elérkezvén,
a' keleti kérdés megoldásának percze, a' magyar korona,
a' régenten hozzá tartozó aldunai tártományokat vissza-
követelje: akkor Magyarország 500,000 fegyverest te-
gyen a' mérlegbe, azaz fogadja el azon védtrendszert,
mit már a' hason nagyságú Poroszthon elfogadott; így
fellépésének, hiszen jó sikere leend.

Ez indítványomon, tudom sokan megkökenni, 's
azt kérdik: honnan vegyük a' költséget illy roppant
tömeg katonaság rendezésére? Tanácsos-é épen most,
midőn a' panszlavismus köztünk forrong, a' szlávokat
felfegyverkeztetni, annál inkább, mivel némelly vár-
megyék még a' végöröktől is szeretnék a' fegyvert el-
szedni, minthogy nagyobbára szláv ajkuak? Nem len-
ne-e veszélyes a' nemességre a' parasztnak, míg ma-
gokat a' földes úri hatalomtól teljesen meg nem váltják
fegyvert adni kezükbe. Ez ellenvetésekben tágadhat-
lanul van valami, de nem olly szörnységek ezek, ha
közelebről fontolóra vesszük. Mi a' költséget illeti:

nem kellene mindjárt először az 'egész fegyverfogható népet, melly a' magyar birodalomban mintegy 1,625,000 főre megy rendszerezni. Elég lenne előbb a' magyarokat és németeket ugy rendszerezni, mint jelenleg a' végőrök szerkesztve vannak, már így is 500,000 fegyverest kiállithatnánk, miután a' Végvidék 1,189,000 népességre 91,000 katonát minden pillanathan kiállít, a' magyar birodalomban pedig a' magyarok és németek száma a' 6 milliomot jóval felül haladja. És valóban okos gazdálkodás, és olly rendszer mellett, millyen Poroszországban, főkép pedig Württembergben létezik, ezen 500,000 főből álló hadnak rendezésére nem sok milliommal kellene pótolnunk azon sumát, mellybe most rendes katonaságunk kerül. A' panszlavismusra pedig megjegyzem: hogy ezt némellyek igen kevésbe, mások igen sokba veszik. Megmondtam már egyszer, hogy a' szláv parasztok a' panszlavismusról mit sem tudnak, azon ámitásokat, mellyekkel némelly csendháborítók nyugalmaikat fölzavarni akarják, nem hiszik. Adjuk csak nekik anyagi könnyebbséget, részeltessük őket is alkotmányunk javaiba, meglátjuk: ők szinte olly hű polgárai leendenek hazánknak, mint magok a' magyarok. Épen azért eltévesztett politicának tartom azt, hogy némelly vármegyék, a' Végvidéket, a' helyett hogy magunkhoz édesgetnének, csupa gyanuból lefegyverkeztetni akarják. Ez legkiáltóbb tanubizonyosága annak, miszerint ők a' Végvidéket egy általában nem ismerik. A' végőröknek sok tekintetben jobb állapotjuk van, mint a' megyei jobbágyságnak. Ők nem szolgálnak robotat, nem adnak dézsmát, adót igen keveset fizetnek, szülőföldjeikhez, fejedelmükhöz tántorithatatlanul ragaszkod-

nak, és nem kívánnak egyebet, csak hogy katonák maradjanak, 's megye paraszt állapotra erőszakkal sem lehetne őket kényszeríteni. Megmutatták ezt a' likkai végőrök, kiket egykor provincialisálni akartak, mert földes urakat megölvén, készebbeknek nyilatkoztak mindenestől elköltözni; mint sem polgári szerkezet alá vétessenek. Szigorú katonai fenyték alatt lévén az egész katonai Végvidék, ennek szelleme olyan, minő a' vezérlő tisztéké, ezeké olyan, minő a' fejedelemé. Itt tehát nincs mitől félnünk.

Mi a' parasztnak való fegyveradást illeti, ez sem olyan rémkép, minőnek némelyek gondolják. A' magyar nemesség eddig is sok engedménnyel viseltetett az utóbbi országgyűléseken a' jobbágyság eránt. A' szabadadást, vevést, az örökös megválthatást, nekik már megengedte, 's a' magyar urbariumot összehasonlítván a' cseh és ausztriai német urbariummal, amaz 8 pontban kedvezőbb az utóbbinál. Osszák meg még a' nemesek a' közterheket a' jobbágyokkal, 's részeltessük őket az alkotmány javaiban, bizonyosan hű védei lesznek az országnak 's alkotmányának; hiszen Poroszországban sem váltották meg magokat mindenütt örökösön, még is mindeniknek fegyver van kezében, 's mint eddig láttuk épen nem veszedelmére, hanem nagy hasznára az országnak.

A' nemesi fölkelőseregnek elrendezése tehát magára az ország megoltalmazására is elégtelen. De van még a' fegyveres ellenségen kívül a' nemzetnek egy másik hatalmas ellensége is, melly azt tökéletesen semmivé teheti: 's ez a' műveletlenség, az anyagi és szellemi

hatamaradás. Valamint a' physikai világban az erősebb a' gyengébbet fölemészti, a' nagyobb hal a' kissebbet elnyeli; ugy az erkölcsi világban az erősebb a' gyengébbet okvetlenül elnyomja. Ez olly igazság, melylyet egy pillantás a' föld minden országaira kétségen kívül tesz. Nagybrittania 26,000,000 europai népességével, 150 milliion emberen uralkodik. Tekintsük meg már, miképen állunk mi magyarok. Az europai nyugoti nemzetek, a' földművelést, ipart, kereskedést, a' tökéletesség nagy fokára vitték; mind szellemi, mind anyagi jólétben sokkal felül mulnak bennünket, és még is meg nem állapodva, sebes léptekkel haladnak előre, országutakat, készítének, csatornákat ásának, folyókat szabályoznak 's vasutakkal magokat már csaknem körülhálózzák. És mi magyarok? Elszomorodva hallgatok; hiszen csak országutjaink a' civilisationnak ezen első jelei sincsenek. És miért nincsenek? Mert a' nemzet mindezeket a' kormánytól követeli; a' kormány viszont üres kincstárára, 's az adómentes nemességre utal, 's így két pad közt örökké árván marad a' szegény hon. A' kormánynak általadtuk a' jövedelmi forrásokat kirekesztő joggal kezelni, 's ezért ha kincstárürességről beszél, számon nem kérhetünk, de különben is tudjuk, miszerint statusadósságokkal terhelve van, mellyeket ha bár Magyarországra nézve el nem ismerhetünk, de csakugyan meg vannak azok, 's többé azokat amugy könnyedén zsebbe nem dughatjuk. Ez oldalról tehát kevés a' kilátás. A' nemesség ismét, ha megmarad szüz vállalai mellett, 's ha minden javítást csak a' só felemelt árából akar kikerekíteni, szinte sovány reményt nyújt a' jövendőre. Meddig fog e' kolcsönös egymásrai utólas tartani, nem

tudom; de annyit szentül hiszek, hogy mind ezt a nemzet bánandja meg legkeservesebben. Ezértj tehát félre az örökös szóvitakkal, ideje, hogy valahára tettekkel lépünk föl hazánk megmentésére, ha más nem keze-
li a lépést, kezdjük mi, mert különben későn foghatjuk kezdeni.

Illy körülmények közt, midőn a keleti kérdés miatt védrendszerünket erősíteni, egy úttal anyagi és szellemi szegénységünkön segíteni kell, természetesen sokkal nagyobb áldozattal járul hazánk megtartása, mint valaha. Oseink mind kettőt borzasztólag elhanyagolván, reánk kettős teher maradt; de azért el kell azt bírunk, ha függetlenségünket, nemzetiségünket, alkotmányunkat továbbra is megtartani akarjuk. A nemesség kötelessége a cél mindég a haza megtartása volt és lesz. Ezt hajdan magával a fegyverrel ellehete érni, ma már pénz is kell. Ez okból óhajtottam volna, hogy a jövő országgyűlésen a védelmi rendszer változtatása, financiaiánk elrendezésével együtt vétessék föl, 's őszintén megval-
lom, hogy legegyszerűbb, legigazságosabb, legkevéssbé bonyolodott módnak látom a Gróf Széchenyi István indítványát: miszerint mondassék ki, hogy ezentul az országnak minden lokosa, nemes, nem nemes minden terhet egyaránt viselend; és minden honpolgár, nemes nem nemes fegyvert forgotand. E két sor ige által, ha megtestesül, a nemzet egyszerre 500,000 ról, ennyi nálunk a nemesség melly teszi Werbőczy szerint a nemzetet, egyszerre 13 milliora növekedik. Nincs ellenség jöjjön az keletről vagy nyugotról, mellyet 1,600,000 fegyverfogható meg nem törhetne. És bár jelenleg szegények vagyunk, még 13 millio ember egyesült erővel, közre

tett vállakkal Magyarország képét 20—30év leforgása alatt, új alakba önthetné. Ez indítványra, tudom sok fontolva haladó elsápol, 's jajveszékelvén alkotmányunk fölforgatása felett, a' nemes grófot, engem, 's mind azokat kik ez indítványt még pártolandják, nem nyargalva, hanem szélvészint rohanó haladóknak fog keresztelni. Bizony pedig én fontolva haladónak tartom magamat, mert megfontolás után csak így vélem lehetségesnek hazánk földicsőítését és alkotmányunk szilárd lábrai allítását; mert én sehol legszabadabb országban sem láttam a' szabadságot abba helyhezni, hogy közjóra semmit se adózzunk, hanem abba, hogy tudtom, akaratom meg-egyezésem nélkül csak egy garast sem vethessen senki rám; ez egyedül tarka minden alkotmánynak, a' többi csak sallang, sujtás, privilegium, vagy épen féktelenség. No már egy igazi constitutio állandóbb-e ha azt 500,000 vagy 13,000,000 ember őrzi? Továbbá szinte megfontolás után a' hiszemben vagyok, hogy ha valami jó, czélszerű, 's egyszerre is kivihető soha sem tartom okosságnak halasztani. A' magyar példa beszéd is azt tartja: jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok. No de már ennek ez uttal vége van; mert a' haladó párt vezérei ezt még most kivihetetlennek tartván, fokenkenti haladást indítványoztak, 's legelőször is a' háziadót gondoltak a' nemesek és nem nemesek által közösen elvállaladónak. E' fokozat nekem, őszinte szólva, sok tekintetben nem tetszik. Nem először, mert tudjuk azt, miszerint a' magyar nemes leginkább az „adó“ nevétől retteg, 's legnehezebb földadat, őt az adónak akármi nemére először rávenni. Így lévén a' dolog előre látható vala az, hogy a' háziadó indítványzása csak annyi inge-

rültséget fog szülni, mintha minden közterhek közös viselését tüztük volna ki. Különbség a' kettő közt csak az, hogy így a' háziadó mint ezt az eddigi megyei gyűlésekből láthatjuk 's reménylhetjük meg fog bukni, pedig minden legkissebb haszon és eredmény nélkül; ellenben ha minden közterhek viselése tüzetett volna ki, akkor igen hihető 's csak nem bizonyos, hogy a' fontolva haladók legalább a' háziadót elvállalják. Nem rossz, sőt nagyon jó tactica az többet kérni, hogy valamit kapjunk.

Nem tetszik másodszer, mert ha a' háziadó mostan keresztül menne is, nem sokat nyernénk vele. Ugyanis nagyobb szükségünk van nekünk, országutakra, vaspályákra, csatornákra s. a. t. mint arra, hogy a' paraszton valamit könnyítsünk, annyival inkább, mivel illy országos vállalatokkal, a' parasztságon is egy uttal könnyítve van. Ugy de ha a' nemes a' házi adót elvállalja, akkor országos adóra egy paraszt sem ad, mert olly instructioval, mint Baranya megye követei, kevés vármegyeből fognak országgyűlésen megjelenni.

Harmadszor, sokkal inkább elmaradtunk, mi már, mint sem a' nemesség annyi áldozatával beérhetnénk, mennyi a' házi adó közös elvállalásából reá háromlanék. E' summának, melly jelenleg a' deperditák nélkül mintegy 2,700,000 forintra rug, még csak felét se tenné a' nemességre háromlandó rész.

Negyedszer, nem fogna bételjesedni az, mit a' haladópart a' háziadó elvállalásával reményl, hogy tudnülük akkor a' megyék országutakról, népnevelésről magok is tehetnének sikeres rendeléseket. Nem, mert közösen vállalván el a' parasztokkal ezeknek védője a' királyi

helytartótanács nem fogja engedni a' szabad megróvást; bizony mondom kötve marad örökké kezünk, 's egy tappodtat sem mozdulhatunk.

Illy okokból, ha már Széchenyi indítványának kitüzése csakugyan jókorinak tetszett, czélszerűbb lett volna, az adóztatást legelőször is subsidium képében megpróbálni, a' közterhek egykori együtti viselésére, pedig addig is a' közvéleményt sajtó útján elkészíteni. Minden országgyűlés felajánlhatna subsidium képen közhasnu honi vállalatokra legalább is 12,000,000 p. forintot. Mert ha az adózó nép évenként a' községi terheken kívül 8,000,000 's így 3 eszendő alatt 24,000,000 p. forintot terhet visel, akkor a' nemesség évenként 4,000,000 p. f. könnyen megbirhatna, minthogy ha számra nézve kevesebb is az adózó népnél, de fekvő birtok több van birtokában mint emennek. Már pedig ha minden 3ik esztendőben 12 millio fról rendelkezhetnénk, akkor a' nemzeti academiát, gazdagsági, ipar egyesületeket országosan dotálhatnánk, polytechniai intézetet állíthatnánk, népviselésről sikeresen rendelkezhetnénk, országutakat, vaspályákat, csatornákat csinálhatnánk; egy szóval 20 év leforgása alatt is nyomorult hazánkat sülyedéséből könnyen kiemelhetnénk. És pedig ezen áldozatok csak gazdag kamatra kiadott kölcsönzések volnának, mert a' mit a' bal kéz kiadna, azt a' jobb kétszeresen venné vissza.

Ha tehát jövő országgyűlésen a' házi adó keresztül nem menne, akkor minden erővel oda kell törekednünk, hogy legalább egy országos pénztár megalapítására subsidium ajánltassék, nehogy annyi szép remények, és lelkes agitatók füstbe menyenek. Jövőre nézve pedig a'

házi vagy akarminemü adó kivitele körül, vigyázóbbak 's ovatosabbak legyünk, mert volóban a' házi adó ügyében a' haladó párt sok tapintatlanságot, a' maradó ellenben valódi nemzeti bünt követett el. Nemzeti bűnnek nevezem mostan én azt, miszerint a' maradó párt, mi soha, mióta országunk fen áll, nem történt, nem tisztújítási, hanem tisztán tanácskozási ügyek eldöntésében nyers erős buta tömeget, olmos botokat használt. Honfitársaim! ha ezen utálatos demoralisationak összetett vállakkal elibe nem építünk, ugy mi elvesztünk, ugy menthetetlenül Lengyelország sorsára jutandunk, hol Katalin orosz Czárnök a' megvesztegetett buta lengyel nemességgel gyilkoltatta meg saját hazáját,

Valahányszor az igaz hazafi lengyelek, egy haladási kérdést keresztülvinni, a' boldogtalan Vetot eltörlení akarták, mind annyiszor az elámitott lengyel nemesség „maradjunk a' régi alkotmány mellett“ kiáltással felelt vissza, 's itt jól jegyezzük meg, e' régi alkotmány hű pártolóit. Katalin orosz Czárnök pártolta. Bár tanulnánk mi ebből magyarok! Hiszen egész világon sincs az sehol, hogy tudatlan tömeg hozzon törvényt. Angliában, Franciaországban, Éjszakamerikában már az országgyűlési követeket választók is, bizonyos vagyon vagy értelmi census alá vannak vetve, pedig ezek még nem folynak be közvetlenül a' törvény hozásba. Nálunk a' legbutább a' legrongyosabb nemes is nem csak választó, hanem egyenesen is befolyhat a' törvényhozásba, miután nálunk divatban van, már ide haza legkissebb részletekig terjedő instructiot adni a' követeknek. Ez anomalia, de hála Isten, még eddig fejünkre nem nőtt, mert

a' szegény magyar nemesnek, magára hagyatva, volt ennyi becsületérzése, hogy olly dolgokba, mellyeket nem értett, nem szólt, 's a' tisztujtószekeket kivéve, máskor a' tanácskozó termekben vagy épen nem, vagy csak hallgatónak jelent meg. Most azonban új divat kezd bejöni, 's hogy az okoknak nagyobb súlya legyen, olmot kötnék végére. E' visszaélések ellen, legjobb eszköz leend az, ha az elnökök, tisztán tanácskozási ügyekben csak a' szólók többsége után mondják ki a' végzést. Szegény nemes atyankfiait ki nem zárhatjuk, a' tanács-teremből, de azt tőlök csakugyan megkívánhatjuk, hogy ellenkező véleményben lévén, vagy ők világosítsanak fel bennünköt 's mondják meg okaikat miért ellenkeznek, vagy hagyják magokat fölvilágosittatni, de ha látjuk, hogy nemes atyánkfiak még csak a' kérdést sem értik, 's csupán egy két rossz lelkű ember által gépül hagyják magokat használtatni, akkor valóban fejenkinti igen nem szavazatot egendni nekik, annyit tenne, mind hidegen elnézni, mikép gyilkol meg bennünköt 's egész nemzetünket — egy pár rossz ember.

Ezek után a' szakasz elején feltett kérdésekre imigy felelek: Adozzék-e a' magyar nemes? Felelet: minden kétségen kívül. Miért? mert műveletlenségünk, mindenbeni hátramaradásunk, nagyobb 's veszedelmesebb ellenségünk, mint hajdan a' török volt, ez ellenséget pedig csak pénzzel lehet legyőzni. Mikép? először subsidium képeben, majd ha a' fizetéssel jobban megbarátkozunk, kimondhatjuk aztán az egyedül igazságos elvet: miszerint minden honpolgár, minden közterhet, vagyónához képest egyenlően viseljen. Kinek adozzunk? fele-

let: magunknak, saját ön személynéknék. Wildner úr
ugyan nagyobb megbecsültetést lát abban, ha nem a'
vármegyének, hanem a' királynak fizethetünk. Mi már
nem vagyunk olly nagyra vágyók 's egész szerénységgel
inkább magunknak adózzunk.

Igazítandók.

Lap. 4.	Sor. 3.	visszavtasitana helyett olvassd:	visszautasitana.
-- 15.	-- 14.	duz,	duzs.
-- 17.	-- 2.	tarván	tartván.
-- 25.	-- 18.	szorgalmus	szorgalmas.
-- 26.	-- 7.	merleget	mérleget.
-- 28.	-- 5.	másodszer	másodszor.
-- 30.	-- 30.	táborzási	toborzási.
-- 36.	-- 11.	aga	maga.
-- 47.	-- 7.	ráczokual	ráczoknál.
-- 51.	-- 29.	bizalmatlauság	bizalmatlanság.
-- 56.	-- 16.	urolkodóház	uralkodóház.
-- 58.	-- 25.	szerecsétlensége	szerecsétlensége.
-- 62.	-- 21.	godolta	gondolta.
-- 65.	-- 9.	természetesb	természetesbb.
-- 76.	-- 23.	lokosa	lakosa.
-- 78.	-- 19.	vármegyeből	vármegyéből.
-- 78.	-- 23.	nelkül	nélkül.
-- 79.	-- 9.	közhasnu	közhasznu.
-- 79.	-- 21.	csatornáhat	csatornákat.

Értékhatározás

1. fejezet	1
2. fejezet	15
3. fejezet	35
4. fejezet	55
5. fejezet	75
6. fejezet	95
7. fejezet	115
8. fejezet	135
9. fejezet	155
10. fejezet	175
11. fejezet	195
12. fejezet	215
13. fejezet	235
14. fejezet	255
15. fejezet	275
16. fejezet	295
17. fejezet	315
18. fejezet	335
19. fejezet	355
20. fejezet	375
21. fejezet	395
22. fejezet	415
23. fejezet	435
24. fejezet	455
25. fejezet	475
26. fejezet	495
27. fejezet	515
28. fejezet	535
29. fejezet	555
30. fejezet	575
31. fejezet	595
32. fejezet	615
33. fejezet	635
34. fejezet	655
35. fejezet	675
36. fejezet	695
37. fejezet	715
38. fejezet	735
39. fejezet	755
40. fejezet	775
41. fejezet	795
42. fejezet	815
43. fejezet	835
44. fejezet	855
45. fejezet	875
46. fejezet	895
47. fejezet	915
48. fejezet	935
49. fejezet	955
50. fejezet	975
51. fejezet	995
52. fejezet	1015
53. fejezet	1035
54. fejezet	1055
55. fejezet	1075
56. fejezet	1095
57. fejezet	1115
58. fejezet	1135
59. fejezet	1155
60. fejezet	1175
61. fejezet	1195
62. fejezet	1215
63. fejezet	1235
64. fejezet	1255
65. fejezet	1275
66. fejezet	1295
67. fejezet	1315
68. fejezet	1335
69. fejezet	1355
70. fejezet	1375
71. fejezet	1395
72. fejezet	1415
73. fejezet	1435
74. fejezet	1455
75. fejezet	1475
76. fejezet	1495
77. fejezet	1515
78. fejezet	1535
79. fejezet	1555
80. fejezet	1575
81. fejezet	1595
82. fejezet	1615
83. fejezet	1635
84. fejezet	1655
85. fejezet	1675
86. fejezet	1695
87. fejezet	1715
88. fejezet	1735
89. fejezet	1755
90. fejezet	1775
91. fejezet	1795
92. fejezet	1815
93. fejezet	1835
94. fejezet	1855
95. fejezet	1875
96. fejezet	1895
97. fejezet	1915
98. fejezet	1935
99. fejezet	1955
100. fejezet	1975

Nyomatott Hálában, Heynemann Eduárd' betűivel.

28/T27

Ára **48** Kr. p. p.

GAYLAMOUNT®
PAMPHLET BINDER
Syracuse, N.Y.
Stockton, Calif.

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

0037486438

HC
267
.A2
W5

03092348

HC 267
.A2 W5

